FAGRAPPORT KULTURMINNER OG KULTURMILJØ

Konsekvensutredning for ny 420 kV ledning Sauda-Blåfalli

OPPDRAGSGIVER
Statnett SF

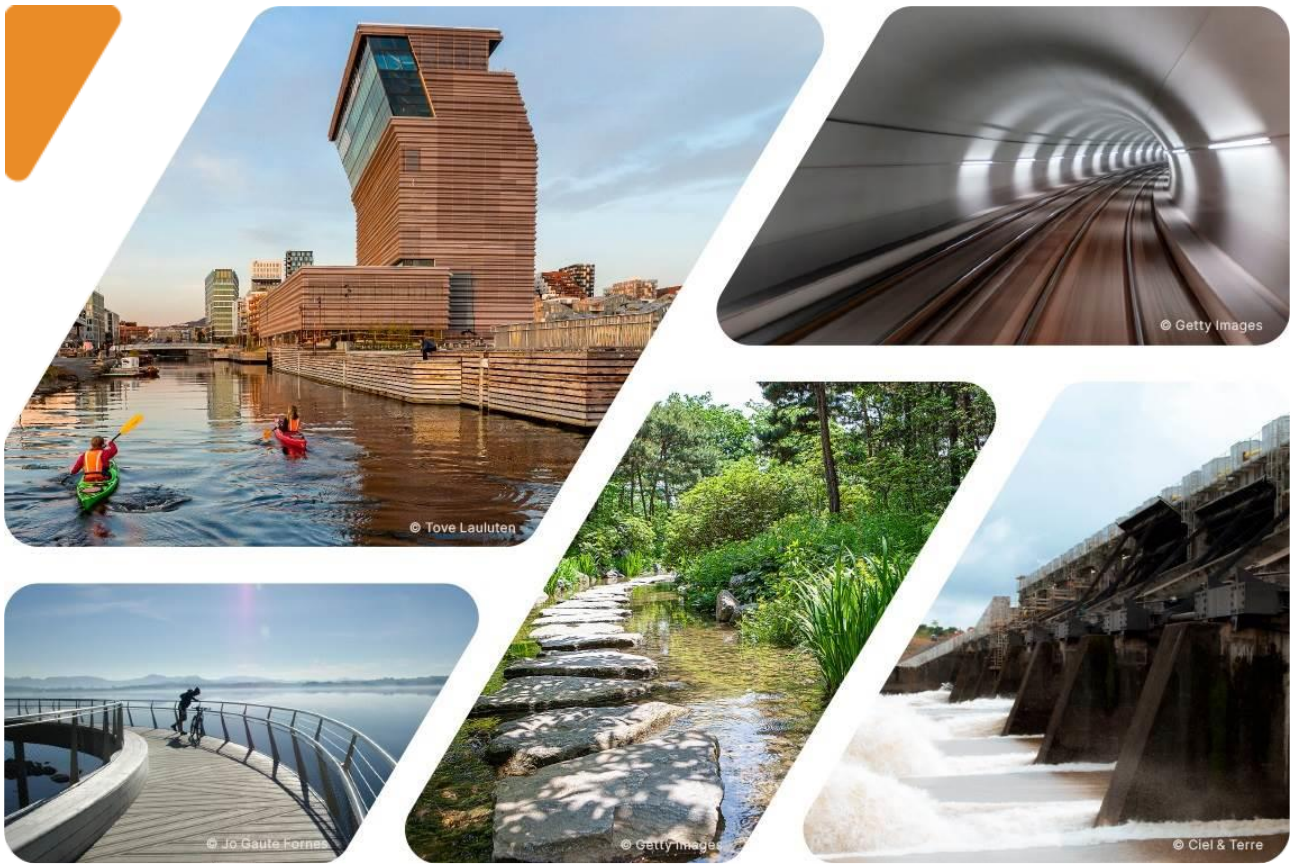
EMNE

Fagrapport Kulturminner og kulturmiljø

DATO / REVISJON: 15.01.2026 / 00

DOKUMENTKODE: 10259533-RIM-RAP-004

Multiconsult

Dette dokumentet har blitt utarbeidet av Multiconsult på vegne av Multiconsult Norge AS eller selskapets klient. Klientens rettigheter til dokumentet er gitt i den aktuelle oppdragsavtalen eller ved anmodning. Tredjeparter har ingen rettigheter til bruk av dokumentet (eller deler av det) uten skriftlig forhåndsgodkjenning fra Multiconsult med mindre annet følger av norsk lov. Multiconsult påtar seg intet ansvar for bruk av dokumentet (eller deler av det) til andre formål, på andre måter eller av andre personer eller enheter enn det som er godkjent skriftlig av Multiconsult. Deler av dokumentet kan være beskyttet av immaterielle rettigheter og/eller eiendomsrettigheter. Kopiering, distribusjon, endring, behandling eller annen bruk av dokumentet er ikke tillatt uten skriftlig forhåndssamtykke fra Multiconsult eller annen innehaver av slike rettigheter med mindre annet følger av norsk lov.

OPPDRAG	Konsekvensutredning for ny 420 kV ledning Sauda-Blåfalli	DOKUMENTKODE	10259533-RIM-RAP-004
EMNE	Fagrapport Kulturminner og kulturmiljø	TILGJENGELIGHET	Åpen
OPPDRAGSGIVER	Statnett SF	OPPDRAGSLEDER	Pål Skovli Henriksen
KONTAKTPERSON	Ingvild Ytterdal	UTARBEIDET AV	Frans-Arne Stylegar
		ANSVARLIG ENHET	Multiconsult Norge AS

00	20.11 2025	KU-rapport kulturmiljø	Frans-Arne H. Stylegar	Tanja Røskar	Lina Orre
REV.	DATO	BESKRIVELSE	UTARBEIDET AV	KONTROLLERT AV	GODKJENT AV

Innholdsfortegnelse

0 Sammendrag 5
0.1 Utredningskrav og kunnskapsgrunnlag 5
0.2 Konsekvensutredning 5
0.3 Midlertidige virkninger 6
0.4 Tilleggsvirkninger som følge av framtidig oppgradering til 420 kV av Sauda-Gismarvik 6
0.5 Usikkerhet 7
0.6 Skadebegrensende tiltak og overvåkningsordninger 7
1 Metode 8
1.1 Utredningskrav 8
1.2 Influensområde 8
1.3 Avgrensning mot andre fagtema 10
2 Tiltaksbeskrivelse og alternativer 11
2.1 Nullalternativ 11
2.2 Alternativer som utredes 11
2.3 Skadebegrensende tiltak i plan 15
3 Kunnskapsgrunnlaget 15
3.1 Eksisterende kunnskap – oversikt 15
3.2 Befaring 15
3.3 Kulturhistorisk bakgrunn 16
3.3.1 Forhistorisk tid 16
3.3.2 Jernalder og vikingtid 18
3.3.3 Middelalder 19
3.3.4 Nyere tid 20
3.4 Registreringer 23
4 Trinn 1: Verdi, påvirkning og konsekvens for delområder 24
4.1 Inndeling i delområder 24
4.2 Verdikart 24
4.3 Verdivurderte områder 26
4.3.1 Delområde KM01 Bygdevegen 26
4.3.2 Delområde KM02 Austarheim 28
4.3.3 Delområde KM03 Tveittunet 30
4.3.4 Delområde KM04 Åbødalen 32
4.3.5 Delområde KM05 Nordstølen 34
4.3.6 Delområde KM06 Storavatnet 37
4.3.7 Delområde KM07 Holsnanuten 39
4.3.8 Delområde KM08 Hellaug 41
4.3.9 Delområde KM09 Hellaugvatnet 44
4.3.10 Delområde KM010 Frette 46
4.3.11 Delområde KM11 Fretsdalen 50
4.3.12 Delområde KM12 Trolljuv 52
4.3.13 Delområde KM13 Åkra 54
4.3.14 Delområde KM14 Ingahogg 56
4.3.15 Delområde KM15 Orradalen 58
4.4 Samlede virkninger 60
4.5 Variantvurderinger – «bedre enn» eller «dårligere enn» hovedalternativene 61
4.6 Midlertidige virkninger 63
4.7 Tilleggsvirkninger som følge av framtidig oppgradering til 420 kV av Sauda-Gismarvik 63
5 Trinn 2: Konsekvens av alternativer 64
5.1 Sammenstilling av konsekvenser 64
5.2 Ytterligere skadebegrensende tiltak 65
5.3 Usikkerhet 65
5.3.1 Usikkerhet ved konsekvensutredningen 65
5.4 Andre hensyn som er relevante for beslutningstaker 65
6 Referanser 66

0 Sammendrag

0.1 Utredningskrav og kunnskapsgrunnlag

Utredningskravene omfatter beskrivelse av kjente automatisk fredete kulturminner, vedtaksfredete kulturminner, nyere tids kulturminner og kulturmiljø i traseene og i influensområdene. Kulturminnenes og kulturmiljøenes verdi skal vurderes og vises på kart, og potensial for funn av automatisk fredete kulturminner skal angis. Videre skal direkte og visuelle virkninger av tiltaket for kulturminner og kulturmiljøer beskrives og vurderes, og det skal redegjøres for hvordan eventuelle negative virkninger kan unngås ved justering av tiltaket.

Utredningen skal bygge på eksisterende kunnskap. Hovedkilden er Askeladden, Kulturminnesøk, universitetsmuseenes arkeologiske gjenstandsdatabase, ulike nasjonale verneplaner, kommunenes egne kulturminneplaner, rapporter fra tidligere utførte registreringer i tiltaks- og influensområdet, samt arkeologisk og lokalhistorisk litteratur. Se oversikt over anvendt litteratur bakerst i dokumentet.

Utredningen er gjennomført av arkeolog Frans-Arne H. Stylegar, som også har foretatt befaringer i området.

0.2 Konsekvensutredning

Tabell 0-1: Oppsummering av konsekvens og samlet vurdering for de ulike alternativene.

Delområder	Alt. 0	Alt. A	Alt. B	Alt. C	Alt. D
KM01	0	0	0	0	0
KM02	0	0	0	0	0
KM03	0	0	0	0	0
KM04	0	0	0	0	0
KM04	0	0	0	0	0
KM05	0	0	0	0	0
KM06	0	1-	1-	1-	1-
KM07	0	0	0	0	0
KM08	0	0	0	0	0
KM09	0	1-	1-	0	0
KM10	0	0	0	0	0
KM10	0	0	0	0	0
KM11	0	0	0	0	0
KM12	0	0	0	0	0
KM13	0	0	0	0	0

KM14	0	0	0	0	0
KM15	0	0	0	0	0
Samlet vurdering		**Noe negativ**	**Noe negativ**	**Likt**	**Likt**
Begrunnelse for samlet konsekvensgrad		To delområder med noe negativ konsekvens.	To delområder med noe negativ konsekvens.	Overvekt av delområder uten konsekvens. Samlet konsekvens blir dermed null.	Overvekt av delområder uten konsekvens. Samlet konsekvens blir dermed null.
Rangering	1	4	4	2	2
Begrunnelser for rangering		Et større område med lite inngrep i delområde LA5 og LA6 blir berørt.	Ledningen legges parallelt eller tett på nullalternativet (Blåfalli-Gismarvik) i delområde LA5 og LA6.	Ledningen ligger høyt i terrenget, og et nytt område påvirkes i delområde LA3. Et større område med lite inngrep i delområde LA5 og LA6 blir berørt.	Ledningen ligger høyt i terrenget og et nytt område påvirkes i delområde LA3. Ledningen legges parallelt eller tett på nullalternativet (Blåfalli-Gismarvik) i delområde LA5 og LA6.
Variant 1: Espeland		**Samme som referanse**			
Variant 2: Hellaugvatnet		Noe bedre enn referanse			
Variant 3: Åkrafjorden		**Samme som referanse**			
Variant 4: Bergstølvatnet			**Samme som referanse**		**Samme som referanse**

0.3 Midlertidige virkninger

Ingen spesielle for fagtemaet.

0.4 Tilleggsvirkninger som følge av framtidig oppgradering til 420 kV av Sauda-Gismarvik

Det har også vært vurdert i hvilken grad spenningsoppgraderingen av ledningene mellom Sauda og Gismarvik, med sine ulike alternativer, kan gi ytterligere negative virkninger for fagtemaet, der influensområdet for tiltaket overlapper med ny 420 kV Sauda–Blåfalli (virkninger på delområdenivå),

i hvilken grad tilleggsvirkningene fra Sauda-Gismarvik vurderes å ville endre samlet konsekvensgrad for fagtemaet, og hva som blir samlet konsekvens for Sauda-Blåfalli for dette fagtemaet når tilleggsvirkningene fra Sauda-Gismarvik inkluderes.
Alternativene vurderes ikke å medføre tilleggsvirkninger. Ingen av alternativene påvirker registrerte delområder i vesentlig grad.

0.5 Usikkerhet

Det er samlet inn data for hele området og gjort vurderinger av registrerte data. Data og vurderingene er blitt kvalitetssikret. Selv om det foreligger en del tilgjengelig kunnskap, vil det likevel være usikkerhet knyttet til konsekvensutredningen. Usikkerhet knyttet til ikke-prissatte konsekvenser kan ikke tallfestes på samme måte som for prissatte konsekvenser. De viktigste årsakene til usikkerhet for kulturmiljø som ikke prissatte-konsekvenser, er knyttet til hvorvidt alle verdiene i influensområdet er tilstrekkelig fanget opp (registrering), vurdert korrekt (verdivurdering) og om måten tiltaket påvirker verdiene (påvirkning) er tilstrekkelig fanget opp og vurdert.

Det foreligger begrensete data fra tidligere utførte arkeologiske registreringer i området; dette fører også til usikkerhet. Deler av tiltaksområdet har potensial for ytterligere funn av automatisk fredete kulturminner.

Det er også usikkerhet knyttet til lokalisering og utforming av selve tiltaket. Her gjelder det rigg- og anleggsområder, forming av sideterreng, tilpassing til omgivelsene. Utforming og arealinngrep er også usikkert og kan få andre konsekvenser enn vurdert i denne utredningen. Endelig omfang vil ha betydning for synligheten av tiltaket og for barrierevirkningen.

0.6 Skadebegrensende tiltak og overvåkningsordninger

De lovpålagte §9-undersøkelsene etter kulturminneloven vil følge som normalt ved konsesjonsbehandling.

1 Metode

I henhold til KU-forskriften § 17 skal utredninger følge anerkjent metodikk og utføres av personer med relevant faglig kompetanse. Overordnet konsekvensutredningsmetodikk er omtalt i hovedrapporten. Ellers vises det til utfyllende beskrivelse i Miljødirektoratets håndbok M-1941.

Utredningen er gjennomført av arkeolog og kulturminneekspert i Multiconsult, Frans-Arne H. Stylegar.

I denne rapporten vurderes verdi, påvirkning og konsekvens av Statnetts hovedalternativ Sauda til Blåfalli, med varianter.

1.1 Utredningskrav

Konsekvenser utredes i henhold til NVEs utredningsprogram, datert 18. mars 2025.

Utredningskravet kan oppsummeres slik:

Utredningskrav	• Gi en oversikt over kjente, automatisk fredete kulturminner, nyere tids kulturminner og vedtaksfredete kulturminner og kulturmiljøer innenfor tiltaks- og influensområdet. • Vurdere hvordan tiltaket kan påvirke kulturminner og kulturmiljøer ved direkte inngrep/arealbeslag og indirekte som følge av visuelle virkninger, støy med mer. Både nær- og fjernvirkninger skal vurderes. • Det skal utarbeides visualiseringer der det forventes at tiltaket vil gi vesentlige visuelle virkninger for verdifulle kulturminner/-miljøer. • Vurdere potensialet for funn av automatisk fredede kulturminner i tiltaks- og influensområdet. • Blant avbøtende tiltak som skal vurderes er justering av trasé for å unngå eventuelle direkte inngrep og vesentlige visuelle virkninger.

Utredningen er gjennomført i tråd med de oppstilte krav. Det er tatt utgangspunkt i tilgjengelige registreringer i Askeladden og andre databaser, nasjonale verneplaner og berørte kommuners egne kulturminneplaner. Det er dessuten benyttet rapporter fra tidligere utførte kulturminneregistreringer i tiltaks- og influensområdet, samt en betydelig mengde arkeologisk og lokalhistorisk litteratur. Oversikt over benyttete kilder finnes bakerst i dokumentet.

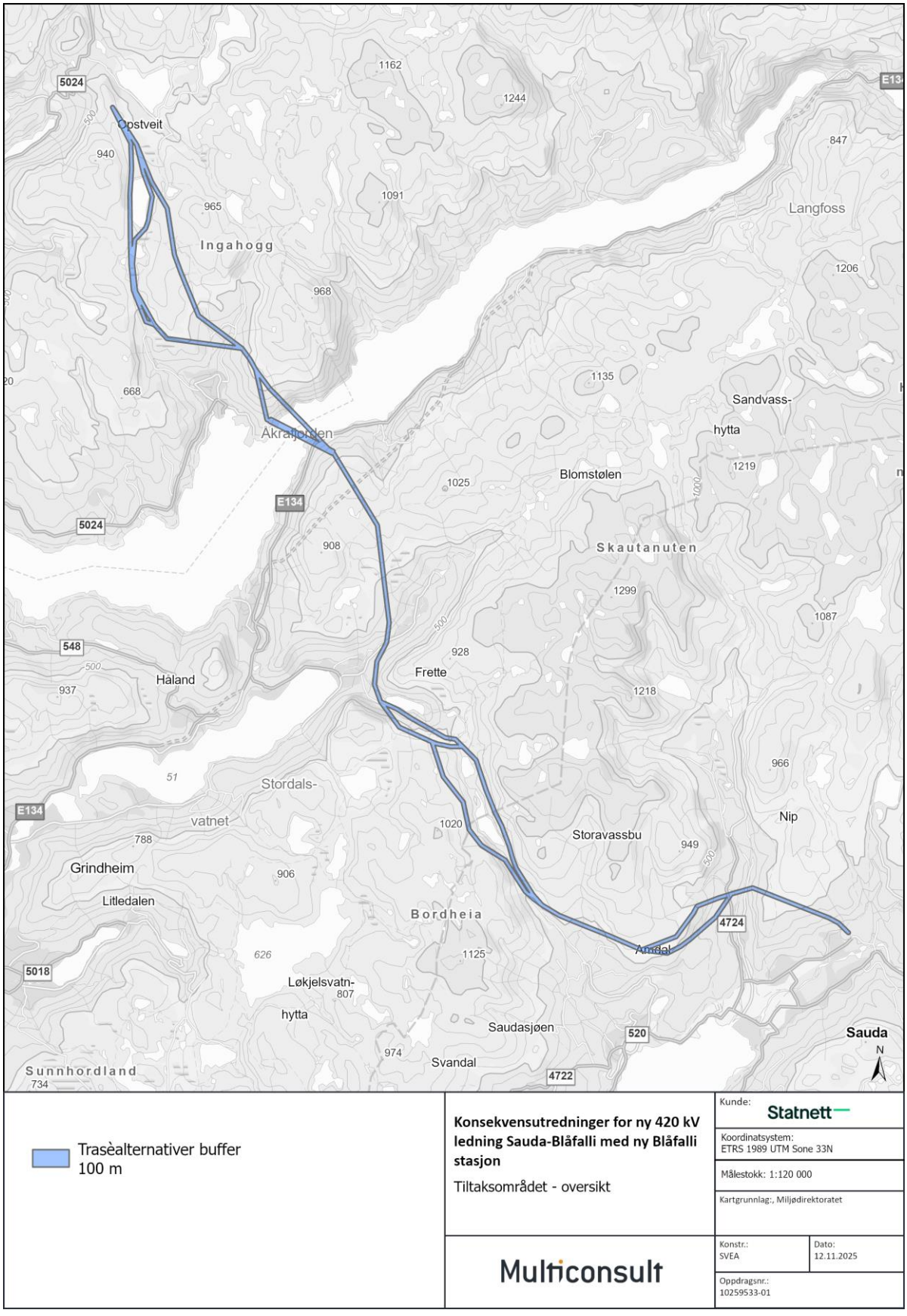
Det er foretatt tre befaringer i området, til sammen fire dager, av arkeolog Frans-Arne H. Stylegar.

1.2 Influensområde

Influensområdet er det området som tiltaket virker inn på, fra de direkte konsekvensene tiltaket har i form av fysiske inngrep i tiltaksområdet til indirekte konsekvenser i form av visuell påvirkning, nærvirkning og fjernvirkning. Synlighet vil avta med økende avstand og påvirkning vil da gå fra noe forringet til ubetydelig.

Influensområdet er for fagtemaet vurdert å omfatte areal innenfor ca. 1 km avstand fra tiltaket, dvs. at registrerte kulturminner/-miljøer innenfor dette området er med i vurderingen. På avstander større enn dette vurderes den visuelle tilleggsbelastningen og andre mulige virkninger som så små at det ikke har vesentlig betydning for temaet som utredes.

Influensområdet er vist på kart i Figur 1-1.

Figur 1-1: Kart over tiltaksområdet og influensområdet (utredningsområdet).

1.3 Avgrensning mot andre fagtema

I en konsekvensutredning skal konsekvenser telles kun én gang. Innholdet i fagtema kulturmiljø ligger tett på andre fagtema som blir utredet i prosjektet, og beskrivelse av avgrensning mot disse framgår i dette kapittelet. Avgrensningen er basert på retningslinjer for grensesetting i M-1941, og hva som er ansett som hensiktsmessig i å plassere under fagtema kulturmiljø etter dialog med fagutredere for andre fagtema.

Landskap

Kulturminner og kulturmiljøer har naturlig sammenheng med landskapet. I fagutredningen for landskap vurderes sammenhengene i landskapet. Utvalgte kulturlandskap vurderes også under tema landskap. I landskapsutredningen vurderes det *romlige og visuelle* landskapet.

De kulturhistoriske aspektene ved landskapet og kulturminner og -miljøer i landskapet behandles under fagtemaet kulturmiljø.

Friluftsliv

Historiske spor kan ha stor verdi som bruks- og opplevelsesområder for friluftslivet. Utredning for friluftsliv skal kun omtale og verdsette kulturminner eller kulturmiljø som en opplevelseskvalitet. De historiske verdiene hører hjemme under kulturmiljø.

2 Tiltaksbeskrivelse og alternativer

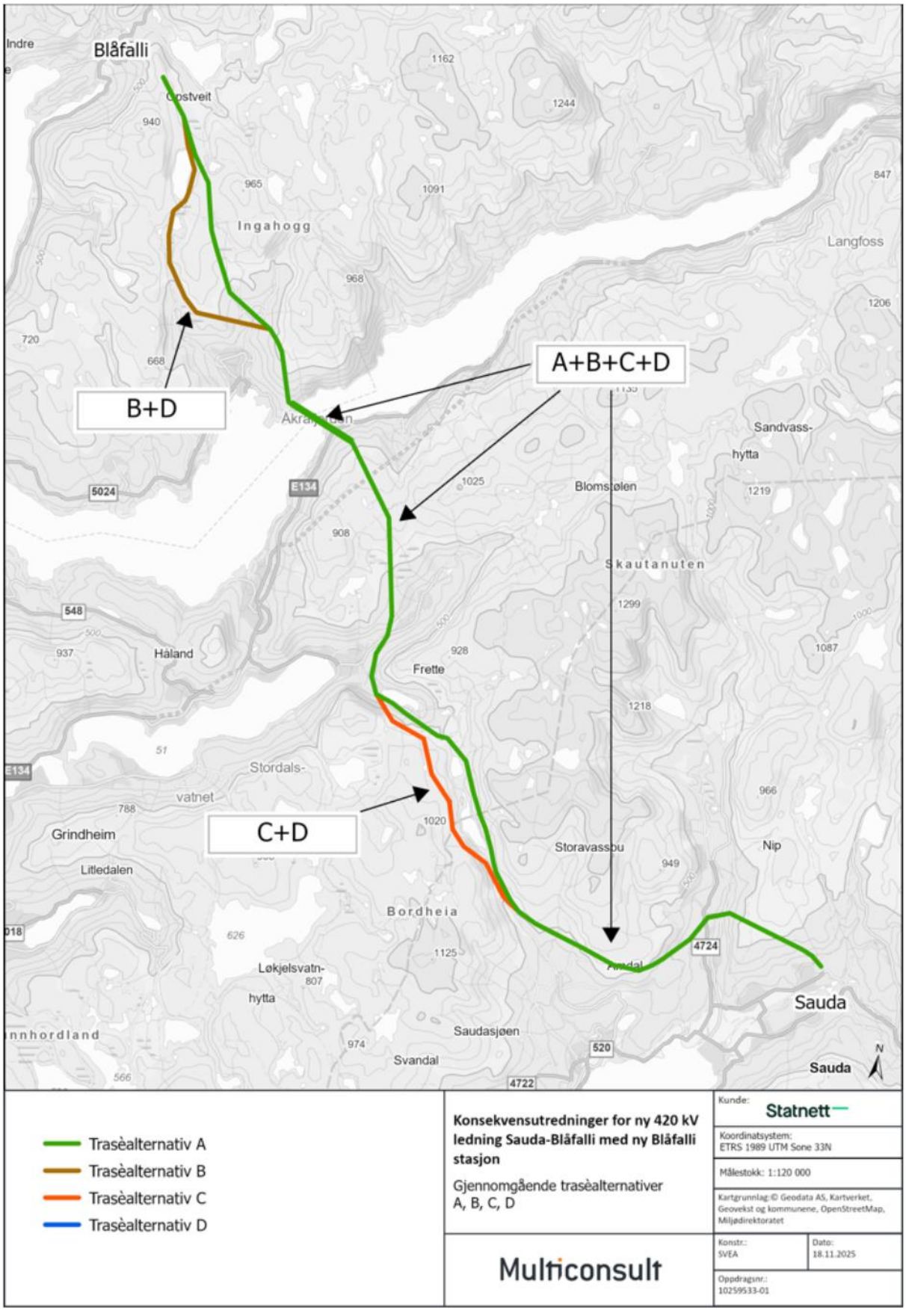
2.1 Nullalternativ

Nullalternativet omfatter nødvendig vedlikehold for å opprettholde fortsatt sikker drift i eksisterende anlegg, samt 1:1 utskiftning av komponenter ved endt levetid for disse. Oppgraderingen av Blåfalli stasjon er nødvendig som følge av behovet for oppgradering av linjenettet til 420 kV spenning. Nullalternativet ansees derfor ikke som et realistisk alternativ.

Tiltak og vedtatte planer som inngår i nullalternativet er nærmere beskrevet i «Hovedrapport Konsekvensutredninger for ny 420 kV ledning Sauda-Blåfalli», Multiconsultrapport nr. 10259533-01-TVF-RAP-001 (her etter benevnt KU-hovedrapport).

2.2 Alternativer som utredes

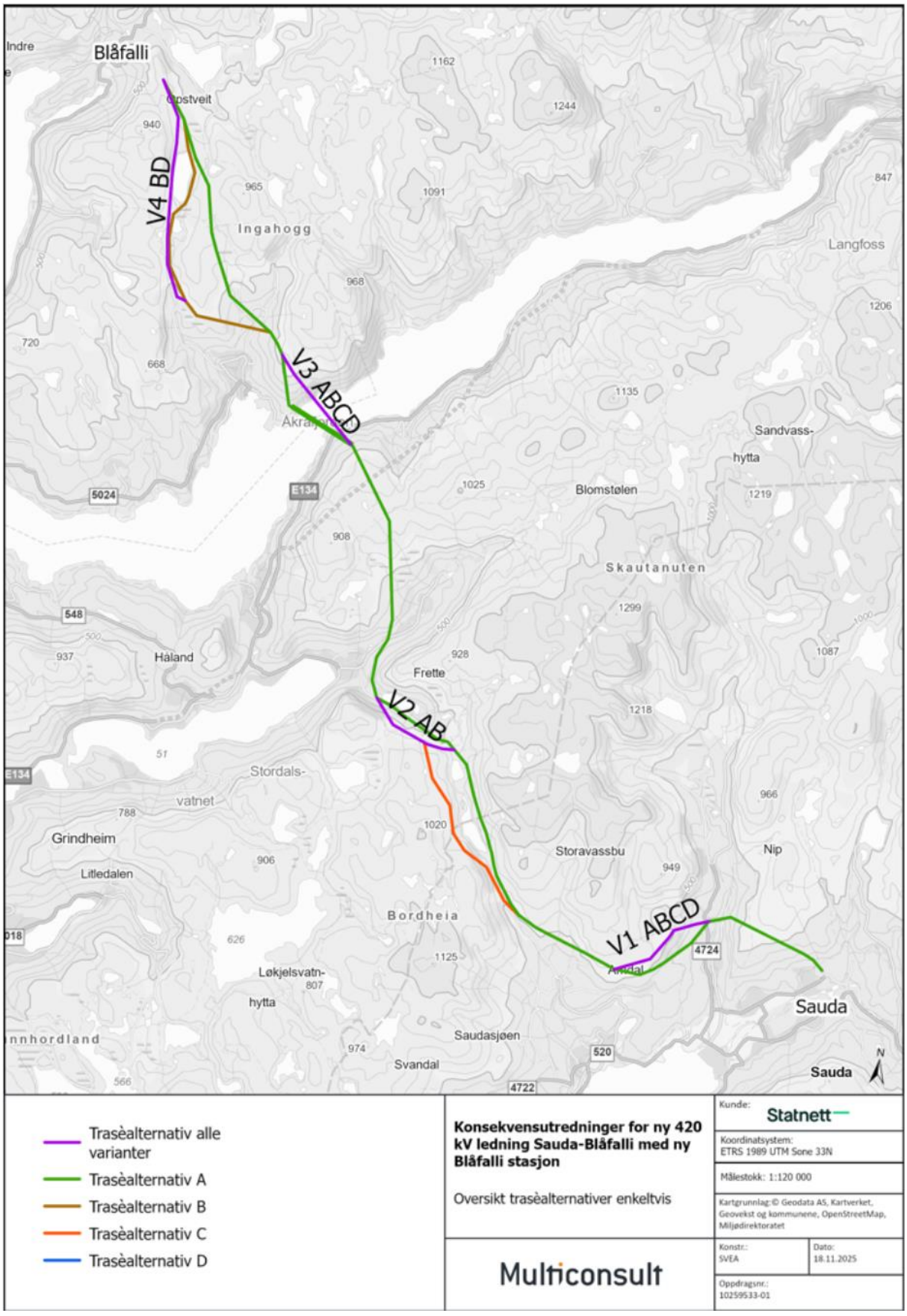
Tiltaket som konsekvensutredes er fire gjennomgående traséalternativ for ny 420 kV luftledning mellom Sauda transformatorstasjon i Sauda kommune (Rogaland fylke) og Sengjanuten like sør for eksisterende Blåfalli stasjon på Matre i Kvinnherad kommune. Alternativene er omtalt som alternativ A, B, C og D, se Figur 2-1.

Figur 2-1: Traséalternativer.

De fire korridorene sammenfaller i sin helhet på to delstrekninger: fra Sauda til Nordstødalen og fra Frette til Åkra, og går i to ulike løp på delstrekningene fra Nordstøldalen-Frette og fra Åkra-Sengjanuten. Kombinasjonsmulighetene gir til sammen fire gjennomgående korridoralternativer.

Det er i tillegg gjort vurderinger av varianter for linjeføring på fire mindre delstrekk; ved Espeland (Sauda kommune) (V1), Hellaugvatnet (Etne kommune) (V2), fjordkryssing over Åkrafjorden (Etne og Kvinnherad kommuner) (V3) og ved Bergstølvannet (Kvinnherad kommune) (V4), se Figur 2-2.

Figur 2-2: Varianter.

Tilkomst til tiltaksområdet krever noe ulik grad av etablering av riggområder og anleggsveier. De fleste av adkomstveiene vil være midlertidige. Flere steder vil det være aktuelt å benytte seg av eksisterende veinett.

Eksisterende 300 kV mellom Sauda transformatorstasjon og Blåfalli koblingsstasjon skal rives når ny 420 kV ledning er spenningssatt. Rivingen inngår i tiltaket som del av utredningsgrunnlaget.

Se KU-hovedrapport for detaljert beskrivelse av tiltaket, jf. over. Mastetyper, fundamentering av master, ryddebelte, byggeforbudssoner, transportløsninger i anleggsfasen, samt riving og omlegging av eksisterende anlegg er også beskrevet i KU-hovedrapport.

2.3 Skadebegrensende tiltak i plan

Forskrift om konsekvensutredninger setter krav til hvordan forebygge skadevirkninger av et tiltak. Jamfør § 23 skal konsekvensutredningen «beskrive de tiltakene som er planlagt for å unngå, begrense, istandsette og hvis mulig kompenseres for vesentlige skadevirkninger for miljø og samfunn både i bygge- og driftsfasen». Det er en forutsetning at de skadebegrensende tiltakene som presenteres er *relevante* og *realistiske* jf. § 19. Tiltakshierarkiet skal ligge til grunn ved vurdering av skadebegrensende tiltak.

I dette prosjektet er det lagt vekt på å unngå konflikt med kjente kulturminner.

3 Kunnskapsgrunnlaget

3.1 Eksisterende kunnskap – oversikt

Den nasjonale kulturminnedatabasen, Askeladden, har vært en hovedkilde for utredningen, sammen med publikumsbasen Kulturminnesøk, regionale og lokale kulturminneplaner og oversikter over arkeologiske funn (Unimus, Førhistoriske minne etc.), samt lokal litteratur i form av bygdebøker osv.

Det er også trukket inn arkeologiske rapporter og ulike spesialstudier med relevans for området.

Det er gjort en utsjekk mot NGUs kartløsning med oversikt over mineraler, metaller og naturstein, samt Haugalandsmuseets oversikt over kulturminner knyttet til den nasjonale minoriteten romanifolket, uten at det er dokumentert relevante lokaliteter.

Kunnskapsgrunnlaget må betegnes som middels godt. Utmarks- og fjellområdene har i liten grad vært gjenstand for systematiske arkeologiske og/eller kulturhistoriske registreringer. Tidligere undersøkelser viser at aktiviteten på mange av stølene i området går tilbake til forhistorisk tid, selv om det i de fleste tilfeller ikke er dokumentert synlige kulturminner der. Det samme gjelder fjellområdene, der f.eks. bruddsteder (kleber, baksteheller) bare i liten grad er registrert.

3.2 Befaring

Utreder har gjennomført tre befaringer i tiltaks- og influensområdet i mai, juni og august 2025.

3.3 Kulturhistorisk bakgrunn

Tabell 3-1: Tidslinje.

Periode	Sør-Norge	Underperioder		Nord-Norge
Steinalder 9500-1700 f.Kr	Eldre steinalder (Mesolitikum)	Tidligmesolitikum	9500-8000 f.Kr	Eldre steinalder 9500-5000 f.Kr
		Mellommesolitikum	8000-6500 f.Kr	
		Seinmesolitikum	6500-4000 f.Kr	
	Yngre steinalder (Neolitikum)	Tidligneolitikum	4000-3400 f.Kr	Yngre steinalder 5000-2000 f.Kr
		Mellomneolitikum	3400-2300 f.Kr	
		Seinneolitikum	2300-1700 f.Kr	
Bronsealder 1700-500 f.Kr	Eldre bronsealder		1700-1100 f.Kr	
	Yngre bronsealder		1100-500 f.Kr	Tidlig metalltid 2000 f.Kr. til Kr.f.
Jernalder 500 f.Kr-1030 e.Kr	Eldre jernalder	Førromersk jernalder	500 f.Kr -1	
		Romertid	1-350 e.Kr	
		Folkevandringstid	350-570 e.Kr	
	Yngre jernalder	Merovingertid	570-800 e.Kr	Samisk jernalder 1-1500 e.Kr.
		Vikingtid	800-1030 e.Kr	
	Middelalder	Tidlig middelalder	1030-1130 e.Kr	
		Høymiddelalder	1130-1350 e.Kr	
		Seinmiddelalder	1350-1536 e.Kr	
	Nyere tid (Etterreformatorisk tid)	Tidlig nytid	1537-1660 e.Kr	
		Eneveldet	1660-1814 e.Kr	
		Unionstid	1814-1905 e.Kr	
		1900-tall til nåtid	1905 e.Kr.-	

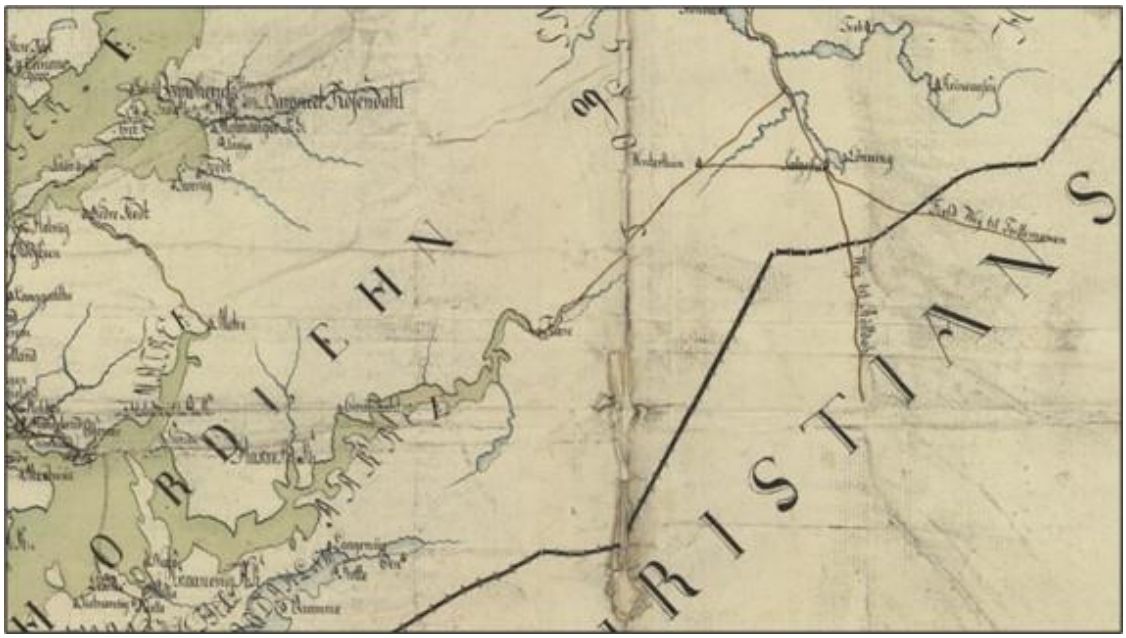
3.3.1 Forhistorisk tid

De tidligste sporene etter mennesker i tiltaksområdet går tilbake til eldre steinalder, slik bl.a. løsfunn fra Nes og fra smelteverkstomta i Sauda, samt fra den indre delen av Stordalsvatnet og Vågsvika i Åkrafjorden viser. Men det er generelt svært få påviste boplasser fra steinalderen i de indre og midtre fjordbygdene i Sunnhordland og Hardanger. Det tyder på at disse områdene først og fremst har vært benyttet til korte opphold av mennesker som primært holdt til lengre ut i fjordene eller på kysten. De kjente boplassene – som en delvis undersøkt lokalitet ved Vikselva i Matre – er strandbundne, mens det så langt ikke er påvist steinalderboplasser som har vært rettet mot ferdsel eller landbundne ressurser.

Det kan ha vært fangstressursene i hei og fjell og på vidda som førte steinalderfolket til disse områdene. Ikke minst spilte reinen på vidda en viktig rolle, selv om det også fantes rein i Etnefjella. De eldste boplassene på vidda er godt over 9000 år gamle, og trolig var det reinen som lokket folk dit. Vestlandske innslag på de sentralene delene av vidda finnes i hvert fall omtrent fra det tidspunktet de første boplassene dukker opp i de indre og midtre fjordbygdene i Sunnhordland og Hardanger.

Veiene opp til vidda og over fjellet til Østlandet har lange tradisjoner. Nordmannsslepene litt lenger nord er mest kjent, men det fantes flere veier som kunne ta en i samme retning. Et kart fra 1780 viser

en ferdselsvei fra Fjæra innerst i Åkrafjorden og videre til Vintertun i Ullensvang; derfra kunne man enten ta veien nordover til Sørfjorden eller ta inn på fjellveiene mot Røldal eller til Øvre Telemark.

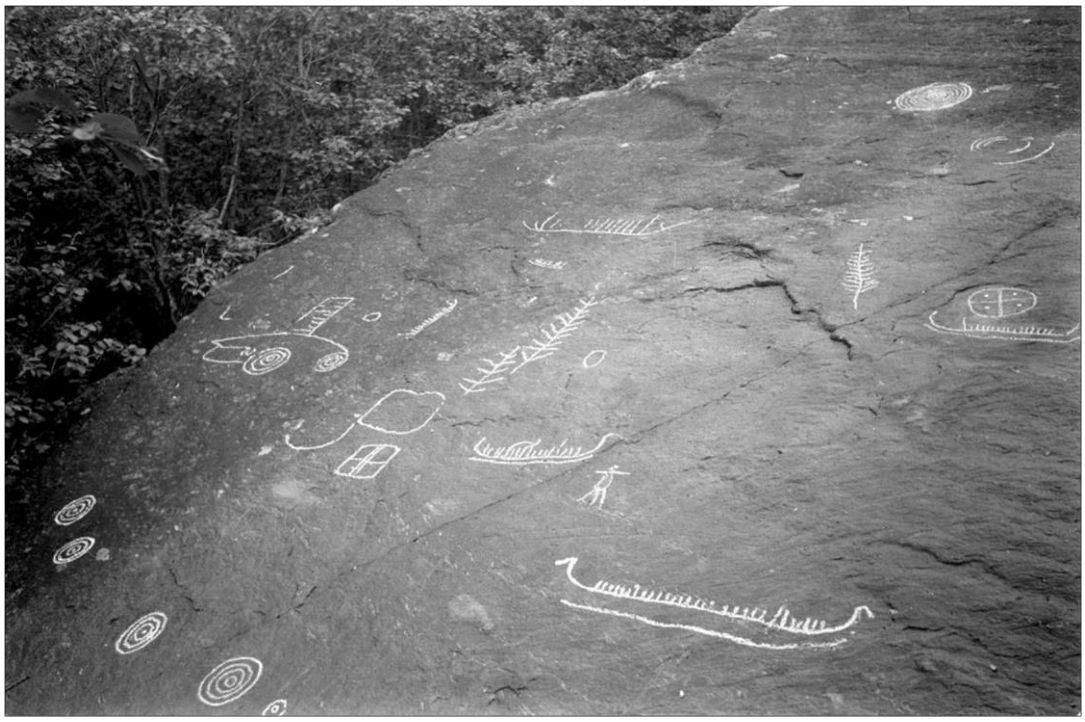

Figur 3-1: "Carte over Post- og Hoved Lande-Weyene udi Bergens Stift", C.J. Hammer (1780). Kartet viser en hovedferdselsvei fra Fjæra innerst i Åkrafjorden og videre til Vintertun i Ullensvang; derfra kunne man enten ta veien nordover til Sørfjorden eller ta inn på fjellveiene mot Røldal eller til Øvre Telemark. Statens kartverk.

Gårdene i nedre del av dalførene har vært bosatt siden yngre steinalder, slik en rekke funn av økser og andre redskaper viser. På Vinje i Stordalen har vi også sikre boplasser fra denne tiden. Bosettingen ved fjordbunnen i Sauda er datert ved pollenanalyse til 2300 f.Kr.

På gårdene rundt den indre delen av Stordalsvatnet i Etne er det usedvanlig mye bergkunst, og det er sannsynlig at det var gårdsbosetning i Stordalen på et tidlig tidspunkt. Spesielt viktig er Bruteigsteinen på Flote, med nærmere 70 figurer. Den regnes for å være blant de mest verneverdige automatisk fredete kulturminnene på Vestlandet. De fleste ristningene er fra bronsealderen, og de forteller om intensiv bruk av jordbrukslandskapet i bygda.

På Indre Matre ser det ut til at området har vært ryddet for beite i slutten av yngre steinalder, med mulige spor etter dyrking i yngre bronsealder. De første entydige sporene etter åkerbruk der er dokumentert i eldre romertid.

Figur 3-2: Bruteigsteinen på Flote. Foto: Johs Bøe/Universitetsmuseet i Bergen. CC BY-SA.

De første tegnene på bruk av fjellbeitene er også fra denne perioden. Det gjelder først og fremst bergkunsten på Nordre Holsnanuten. Pollendiagrammene viser beitebruk i området før Kr.f. På Tråskår i Åbødalen (340 moh.) finnes en flyttblokk med bergkunst knyttet til et tidligere gårdsanlegg og historisk stølsområde. Et stølsområde ved Frettestølen i Etne ser imidlertid ut til å først ha blitt tatt i bruk omkring 330 f.Kr.

3.3.2 Jernalder og vikingtid

Ved Stordalsvatnet har det vært gravhauger og -røyser på nesten alle gårder, og mange eksisterer fremdeles. Mange av dem er nok fra eldre jernalder. Røysene ligger ofte langs de viktige ferdselsveiene, men de fleste befinner seg likevel nær gårdstuna og vitner om tidlig bosetning. Rundt Stordalsvatnet fantes en tettbygd grend i tiden etter Kr.f. Både jordbruket og utmarksressurser kunne i jernalderen gi grunnlag for lokal makt i bygdene nede i dalførene. Tydeligst ser vi dette ved Saudasjøen, gjennom et gullfunn fra folkevandringstid fra Teig og en stor sølvskatt fra vikingtid fra Fløgstad.

På Indre Matre fortsatte ekspansjonen videre gjennom eldre jernalder og inn i yngre jernalder, med ytterlige ekspansjon, parallelt med mer ekstensive dyrkingsformer, i vikingtid. Utover i middelalderen er det påvist en markant intensivering i bruken av åkerarealer.

Rundt år 1000 begynte en sterk ekspansjonsperiode, både i Stordalen, i Saudabygdene og i fjelldalene på begge sider av fylkesgrensa. Det er først fra da av at det er påvist synlige spor etter bruken av fjellet. Funn ved Blomstølvatnet viser at bjørkeskogen forsvant og beiteplanter overtok. I perioden som fulgte, ble stølsdrift vanlig, og det var flere støler i bruk i middelalderen enn vi kjenner fra nyere tid. Forklaringen er at det var flere gårder i drift den gangen.

Figur 3-3: Gullbrakteat fra Teig, Sauda. Foto: Terje Tveit/Arkeologisk museum. CC BY-NC-ND 3.0.

Kullbrenning ser ut til å ha vært en viktig utmarksnæring i området, og i Stordalen er det påvist kullgroper helt opp til tregrensa. De ligger ofte i nærheten av stølsområdene, og det kan tenkes at det var stølsfolket som utførte kullbrenningen. Andre aktivitetsspor i nærheten av stølsområdene omfatter bågasteller og en dyregrav ved Kvanneskår; disse kulturminnene er ikke nærmere daterte, men var fremdeles i bruk på 1800-tallet.

Et helt spesielt kulturminne utgjør kleberbruddet ved Ingahogg i Kvinnherad. Det er ikke nærmere arkeologisk undersøkt, men kan gjerne ha vært i bruk allerede i vikingtiden eller enda tidligere. Det er omtalt flere slike brudd i gabbrofeltet mellom Rosendal og Åkrafjorden, men bare to av disse (utenfor tiltaks- og influensområdet) er registrert.

3.3.3 Middelalder

Det var gården og gårdsdriften som satte rammene for det daglige livet for de fleste mennesker i vårt område. I tidlig middelalder, etter at kristendommen var blitt innført, kom imidlertid opprettelsen av kirkesogn til å gi folk tilhørighet også til en annen type fellesskap.

Husdyrholdet har alltid spilt en svært viktig rolle i disse bygdene, og det ble beitet og slått helt fra innmarka og opp til fjellet for å skaffe nok fór. I nyere tid lå stølene tett oppover Åbødalen, helt opp til Reinekvam (700 moh.) og Viå (600 moh.), mens det var slåtteteiger langs fjellsidene oppover hele Nordstøldalen, for bare å nevne et par eksempler.

Bosetningsekspansjonen fikk et kraftig skudd for baugen etter Svartedauden midt på 1300-tallet. Situasjonen i Stordalen kaster et grelt lys over situasjonen. Fremdeles 150 år etter Svartedauden var det bare Frette, Vinja, Tveito og Lunda som var i drift av gårdene der. Hele dalen ovenfor Frette lå øde, og trolig lå også de fleste stølene ubrukte da.

Der var først ut på 1500-tallet at gårder og støler ble ryddet igjen, men aldri i så stort omfang som i middelalderen. Hellaug i Stordalen, Øygarden og Tråskår i Åbødalen og Kvamme i Nordstøldalen hadde vært egne gårder i middelalderen, men gikk over til å bli støler etter Svartedauden. I nyere tid er det Bakka som er den nordligste gården i Åbødalen, men i middelalderen lå det en hel grend i dette området.

Figur 3-4: Ødegården Hellaug i Stordalen. Foto: Therese Nesset/Universitetsmuseet i Bergen. CC BY-SA.

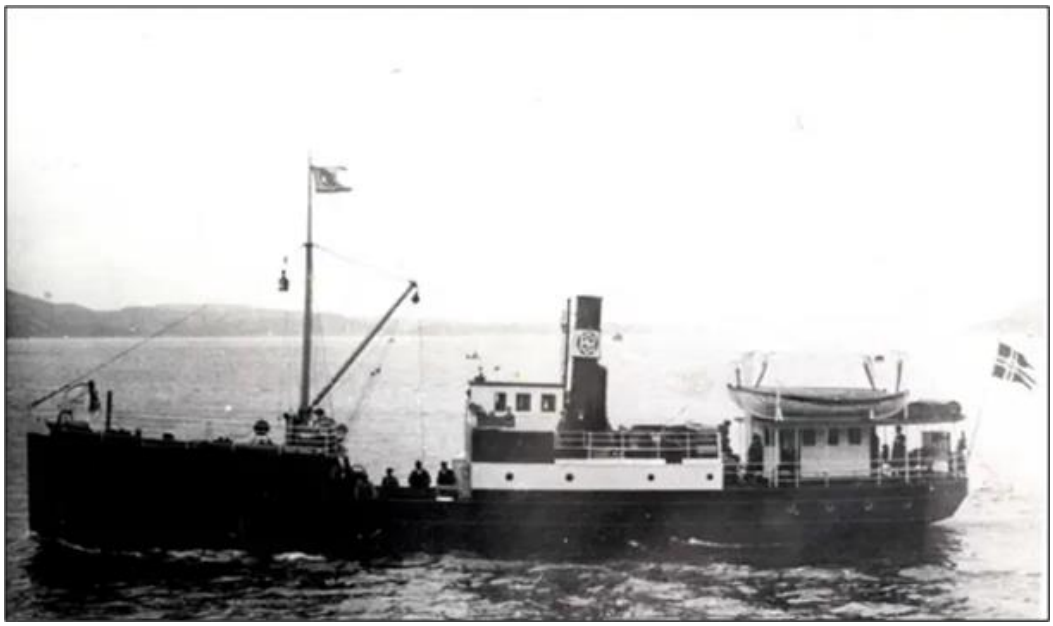
3.3.4 Nyere tid

Driftetrafikken mellom fjordbygdene på Vestlandet og markedene på Østlandet spesielt, fikk et kraftig oppsving på 1700-tallet, selv om virksomheten på det tidspunktet hadde pågått lenge. Driftekarer kjøpte småfe, storfe og hester i fjordbygdene om vinteren og på våren, og holdt dem på beite i hei og fjell over sommeren. På høsten førte de flokkene ned til f.eks. Kongsberg, Oslo eller Kristiansand for å slakte dyra og selge kjøttet der.

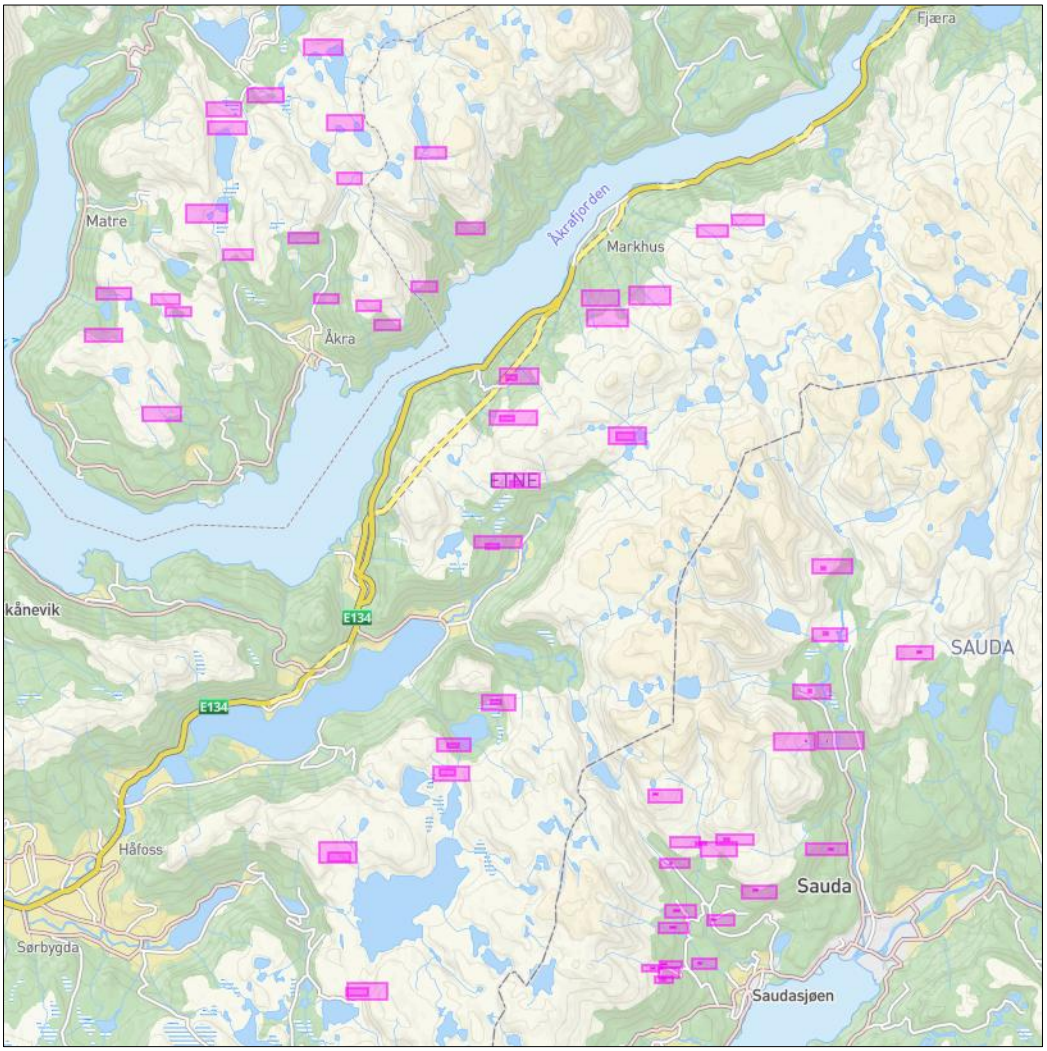
Fra Frette i Stordalen til Risvoll i Nordstøldalen gikk en gammel ferdelsvei som også ble brukt av driftekarer. De hadde tilhold bl.a. i Søre Hidleren ved Maraskår og Nore Hidleren ved Nordre Holsnanuten.

På 1800-tallet begynte også turismen i fjordene i Ryfylke og Sunnhordland. Engelske laksefiskere kom til Storelva og Nordelva i Sauda på 1880-tallet, og før det hadde Stavangerborgere drevet fritidsfiske i en del år. Etter hvert som rutebåtforbindelsene ble bedre, begynte byfolk fra Stavanger å reise på landet på ferie. Sauda fikk rutebåt «Ryfylke og seinere «Riisøer» fra 1867, mens «Søndhordland» ble satt i fart på Åkrafjorden i 1872 og gikk helt inn til Fjæra sommerstid.

Rutebåtene innførte så å si en ny tidsregning; de kom til faste tider og på faste steder. I Sauda og andre plasser der båtene hadde anløp, vokste det fram sentra med handelsmann, håndverkere, post og etter hvert telefon.

Figur 3-5: DS «Fjæra» (bygd 1868) i fart på Åkrafjorden. Rutebåtene bandt fjordbygdene sammen med omverdenen på en ny måte. Bergens sjøfartsmuseum.

Figur 3-6: En del av de tradisjonelle stølene i og rundt tiltaks- og influensområdet. Merk at det kun er steder med -støls-navn som er avmerket; det reelle antallet støler var langt høyere. Men kartet gir et brukbart inntrykk av hvor de viktigste stølsdalene befant seg. Kartgrunnlag: kommunekart.com.

I andre halvdel av 1800-tallet ble handelen på bygdene frigitt, og nye handelsvirksomheter, skoleutbygging, den folkelige lekmannsbevegelsen og utvandring til Amerika kom til å prege bygdesamfunnene i tiltaksområdet. Utbygging av kommunikasjoner var en viktig drivkraft for de samfunnsendringene som sammenfattes i begrepet «hamskiftet», og som innebar modernisering av jordbruksdriften, oppløsning av de tradisjonelle klyngetuna, overgang til pengehusholdning etc.

Hamskiftet foregikk først og fremst fra 1880-tallet og fram til 1. verdenskrig. Da hadde utskiftninger gjort slutt på de små teigene, og hvert bruk på gårdene fikk samlet jorda, slik at hver bonde kunne flytte ut fra det gamle fellestunet og bygge moderne driftsbygninger på egne bruk. Samtidig kom grøfting og nye gjødslingsmetoder, og mekaniske redskaper gjorde gårdsdriften mer rasjonell. Husholdningen ble lagt om fra selvberging til salg av jordbruksvarer.

Da de store fellestuna ble oppløst, kom det også inn nye stilimpulser, som sveitserstilen, og nye måter å tenke hus på. De nye husene på gårdene var lyse, luftige og store, og de hadde ofte kjeller til lagring.

I denne perioden begynte også den utviklingen som skulle gjøre Sauda til et industrisamfunn, med helt andre forhold enn i bygdene rundt. Gruvedriften etter sinkmalm i Allmannajuvet tok til i 1881, og ble forløperen til seinere industrialisering og industrietablering i Sauda.

I 1914 vedtok så Stortinget at AS Saudefaldene skulle få konsesjon til å bygge ut Storelva, og fram til 1931 ble det bygd tre kraftstasjoner. I 1923 kom EFP sin fabrikk i gang på Klubben, basert på kraft fra Saudavassdraget.

Lenger nord startet utbyggingen av Blåfalli-kraftverkene i 1947, med produksjonsstart i 1953. Da hadde AS Blaafaldene imidlertid jobbet med planer for kraft- og industriutbygging i Matre like siden 1. verdenskrig, inkludert en ferdig reguleringsplan for byen «Blaafos» på elveterassen i Indre Matre.

3.4 Registreringer

Tabell 3-2: Registreringer i ulike kategorier innenfor influensområdet

Registreringskategori	Registreringer i influensområdet
Arkeologiske kulturmiljøer i utmark	Hellaugvatnet, Søre Hidleren, Kvanneskår, Nora Hidleren, Orradalen, Espeland og Holsnanuten
Kirker og kirkegårder	Åkra kirkested og Frette kapell
Gårdsmiljøer og andre kulturmiljøer knyttet til landbruk	Tveittunet, Frette, Tveito, Åkra, Årtun, samt eldre (automatisk fredete og uavklarte) ødegårder ved Kvamen, Vasshodl, Hellaug og Øygarden (Nip)
Kulturminner og kulturmiljøer knyttet til samferdsel	Bygdevegen mellom Sauda og Hellandsbygd, veien gjennom Nordstøldalen fra Frette til Saudasjøen,Trolljuv
Nærings- og industriminner og kulturmiljøer	Kleberbrudd ved Ingahogg
Maritime kulturmiljøer	Ingen kjente
Forsvars- og krigsminner	Ingen kjente
Kulturminner eller kulturmiljø knyttet til samfunnsfunksjoner	Ingen kjente
Samiske kulturminner eller kulturmiljøer	Ingen kjente
Steder det er knyttet tro eller tradisjon til	Ingahogg, Hellaug , Hårahedlå, Åkra kirke
Bomiljøer	Ingen kjente
Grønnstrukturer og friluftsområder	Ingen kjente
Kulturmiljøer i byer og tettsteder	Ingen kjente

4 Trinn 1: Verdi, påvirkning og konsekvens for delområder

4.1 Inndeling i delområder

Influensområdet er delt inn i 15 delområder (tabell 4-1).

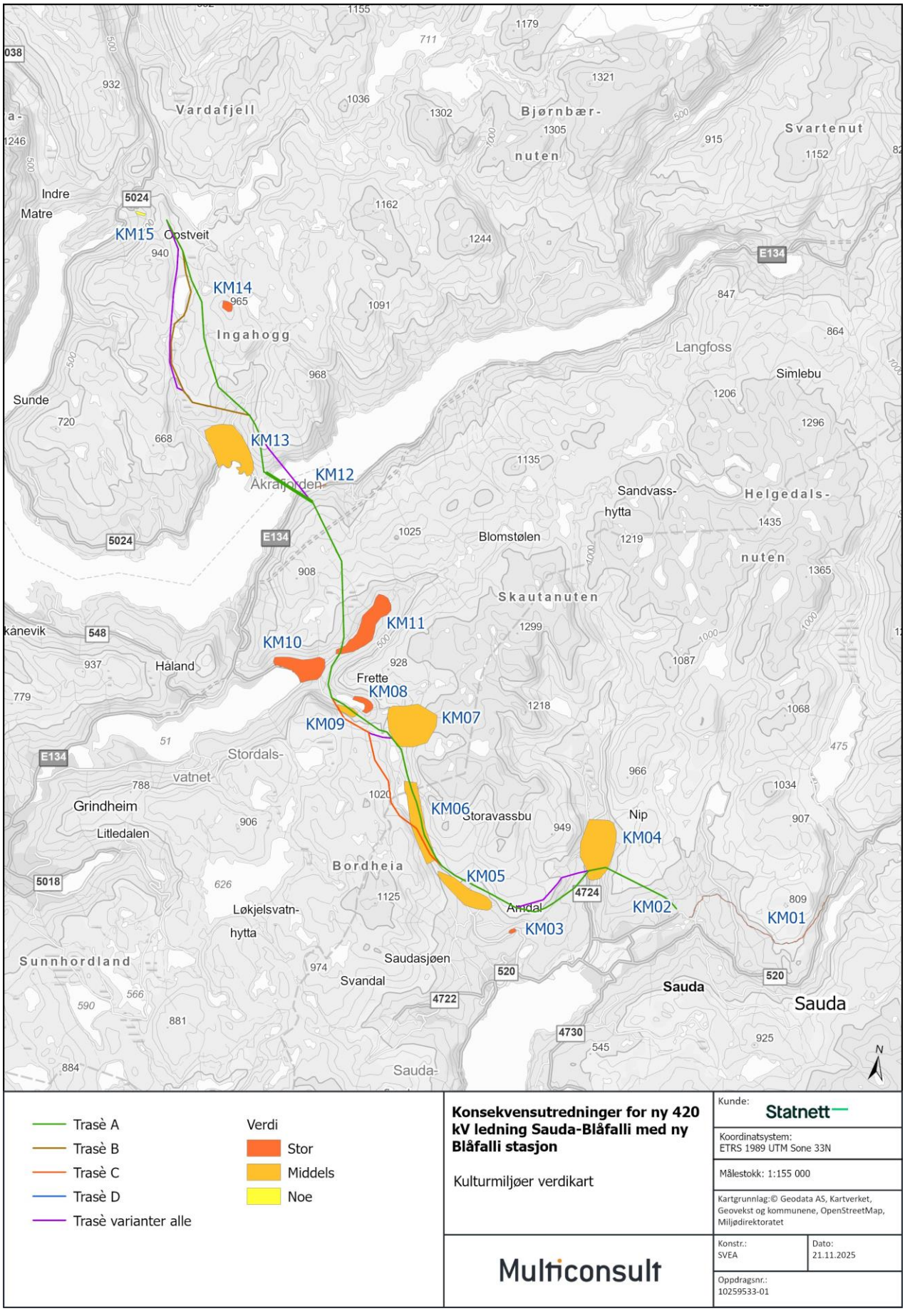
Delområdene er inndelt gjennom grupperinger av enkeltminner til kulturmiljøer, og eventuelt flere miljøer gruppert videre sammen, der dette er hensiktsmessig. Delområdene er satt med utgangspunkt i geografisk-landskapsmessig sammenheng, men også tematisk.

Tabell 4-1: Oversikt over delområder i utredningsområdet.

Delområde	Beskrivelse	Nummerering
Bygdavegen	Automatisk fredet ferdselsvei mellom Sauda og Hellandsbygd, kan følges fra Austarheim over Fiveland til Øverland. Delvis steinsatt. Veien var fortsatt i bruk i 1888	KM01
Austarheim	Automatisk fredet gravrøys, tidligere flere gravminner i nærområdet	KM02
Tveittunet	Intakt gårdstun fra før utskiftninger og hamskrifte	KM03
Åbødalen	Bergkunst på Tråskår og ødegårdsanlegget på Øygarden, samt enkeltliggende automatisk fredete kulturminner	KM04
Nordstølen	Stølsområde og ødegardsanlegg	KM05
Storavatnet	Ødegårdsanlegg på Vasshodl og tidl. husmannsplass ved Tørresslåttene	KM06
Holsnanuten	Bergkunst og hellere (automatisk fredet)	KM07
Hellaug	Ødegårdsanlegget Hellaug	KM08
Hellaugvatnet	Kullgroper vest for Hellaugvatnet	KM09
Frette	Eldre bygningsmiljø, samt stor tetthet av automatisk fredete kulturminner, betydelig innslag av bergkunst	KM10
Fretsdalen	Eldre bygningsmiljøer	KM11
Trolljuv	Vedtaksfredet og lokalt verneverdig veianlegg	KM12
Åkra	Eldre bygningsmiljø	KM13
Ingahogg	Klebersteinsbrudd (automatisk fredet), tradisjonslokalitet	KM14
Orradalen	Utmarkskulturminner	KM15

4.2 Verdikart

Verdikart er vist i Figur 4-1.

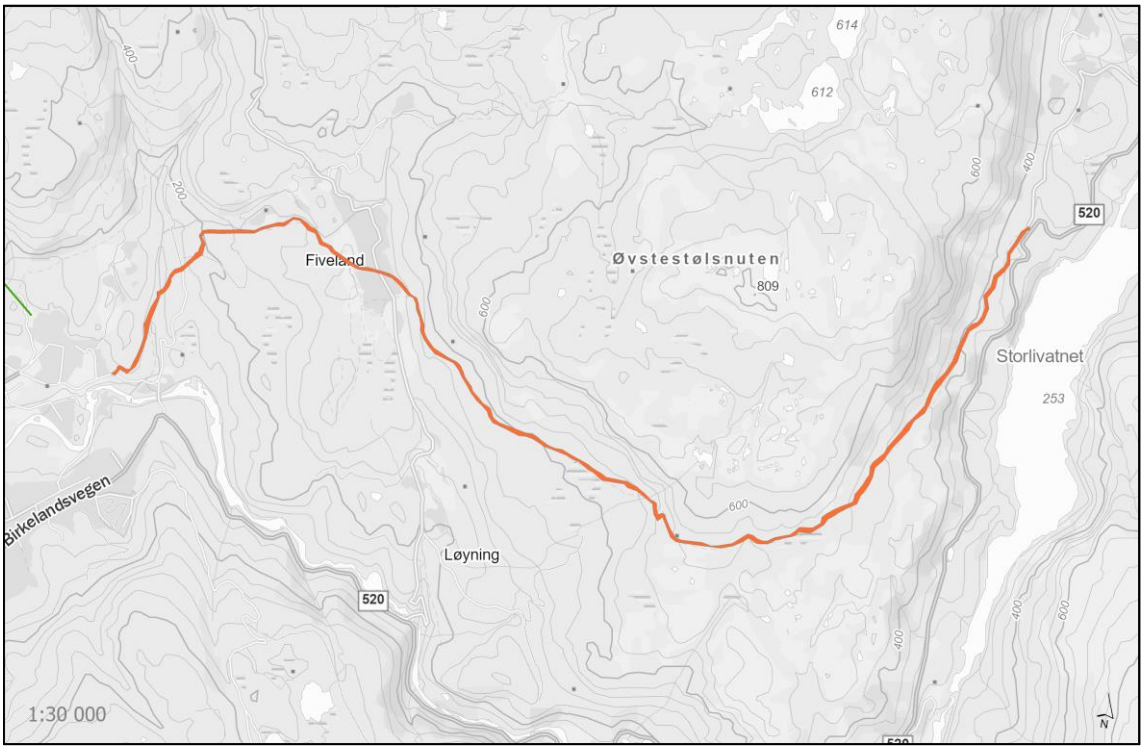
Figur 4-1: Verdikart for delområder.

4.3 Verdivurderte områder

4.3.1 Delområde KM01 Bygdevegen

Avgrensning

Avgrensingen er vist i figur 4-2. Den følger avgrensningen i Askeladden.

Figur 4-2: Kart over delområde KM01 Bygdevegen

Beskrivelse

Fra gammelt av var det fjorden og sjøen som var den viktigste ferdselsåren i Sauda. Men det fantes stier og delvis opparbeidete veier som bandt bygda sammen med områder lenger nord, øst og vest. Bygdevegen, også kalt Kyrkjevegen, gikk fra kirkestedet i Saudasjøen og videre til Hellandsbygd. De bevarte delene av veien fra Austarheim over Fiveland til Øverland er registrert som et automatisk fredet kulturminne.

Bygdevegen ble trolig opparbeidet til en form for kjørevei i 1830-årene, og veien var fremdeles i bruk femti år seinere.

Tabell 4-2: Gjennomgang av verdikategorier for delområde KM01.

Verdikategori	Vurdering av KM01 Bygdevegen
Kulturminnet/ kulturmiljøet har betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til tro eller tradisjoner	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er av betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper)	Nei

Verdikategori	Vurdering av KM01 Bygdevegen
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/ utviklingen	Ja, vesentlig samferdselshistorie for området
Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder og preges av verdifull byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med kunstnerisk verdi	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en klar, intern kulturhistorisk sammenheng, en klar byform eller bystruktur av historisk betydning og/eller viser en klar sammenheng mellom natur og kultur	Ja, sammenhengende vei er bevart mellom Austarheim og Øverland
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en bruk som er forenlig med kulturminne-interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling	Ja

Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområdet

Tabell 4-3: Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens delområde KM01.

Verdivurdering: Delområde KM01
Registreringskategori: Kulturminner og kulturmiljøer knyttet til samferdsel

Uten betydning	Noe verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
			▲	

Veien er automatisk fredet, og dessuten godt bevart og med betydelig opplevelsesverdi.
Verdi: Stor

	Tiltakets påvirkning				
Ledningsalternativ	Forbedret	Ubetydelig endring	Noe forringet	Forringet	Sterkt forringet
Alt. A		▲			
	Minsteavstand til Bygdevegen er ca. 600 m. Det er flere luftspenn/kabler i området allerede, enkelte av dem vesentlig nærmere veien. *Påvirkning: Ubetydelig*				
Alt. B		▲			
	Minsteavstand til Bygdevegen er ca. 600 m. Det er flere luftspenn/kabler i området allerede, enkelte av dem vesentlig nærmere veien. *Påvirkning: Ubetydelig*				
Alt.C		▲			
	Minsteavstand til Bygdevegen er ca. 600 m. Det er flere luftspenn/kabler i området allerede, enkelte av dem vesentlig nærmere veien. *Påvirkning: Ubetydelig*				
Alt. D		▲			
	Minsteavstand til Bygdevegen er ca. 600 m. Det er flere luftspenn/kabler i området allerede, enkelte av dem vesentlig nærmere veien. *Påvirkning: Ubetydelig*				

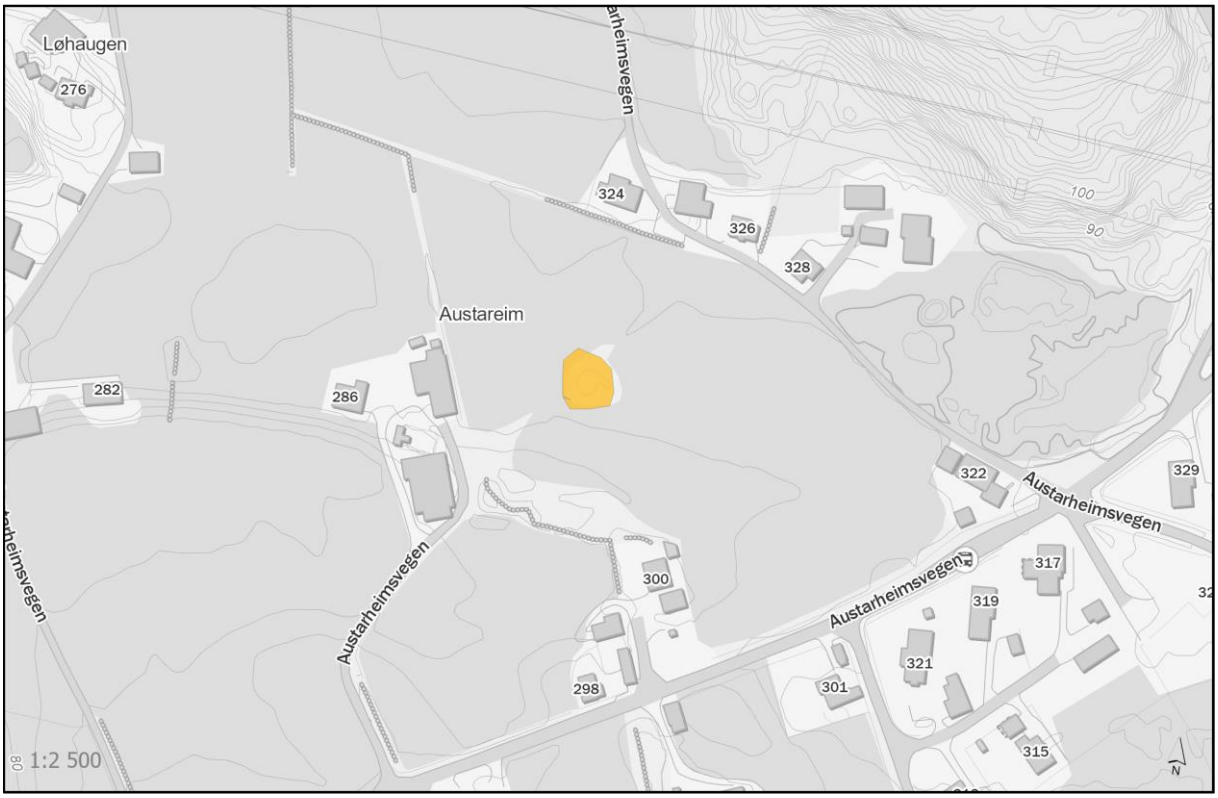
	Tiltakets konsekvens						
Ledningsalternativ	+++/++++	+/++	0	–	– –	– – –	– – – –

Alt. A	▲ Ingen konsekvens for delområdet
Alt. B	▲ Ingen konsekvens for delområdet
Alt. C	▲ Ingen konsekvens for delområdet
Alt. D	▲ Ingen konsekvens for delområdet

4.3.2 Delområde KM02 Austarheim

Avgrensning

Avgrenset i tråd med Askeladden.

Figur 4-3: Kart over delområde KM02 Austarheim.

Beskrivelse

Delvis bevart gravhaug, kalt Skulehusrøysa, trolig fra romertid eller folkevandringstid. Tidligere lå det ytterligere tre gravhauger i samme område på Austarheim.

Tabell 4-4: Gjennomgang av verdikategorier for delområde KM02.

Verdikategori	Vurdering av KM02 Austarheim
Kulturminnet/ kulturmiljøet har betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til tro eller tradisjoner	Nei

Verdikategori	Vurdering av KM02 Austarheim
Kulturminnet/ kulturmiljøet er av betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper)	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien	Ja, delvis
Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/ utviklingen	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder og preges av verdifull byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med kunstnerisk verdi	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en klar, intern kulturhistorisk sammenheng, en klar byform eller bystruktur av historisk betydning og/eller viser en klar sammenheng mellom natur og kultur	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en bruk som er forenlig med kulturminne-interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling	Ja

Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområdet

Tabell 4-5: Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens delområde KM02.

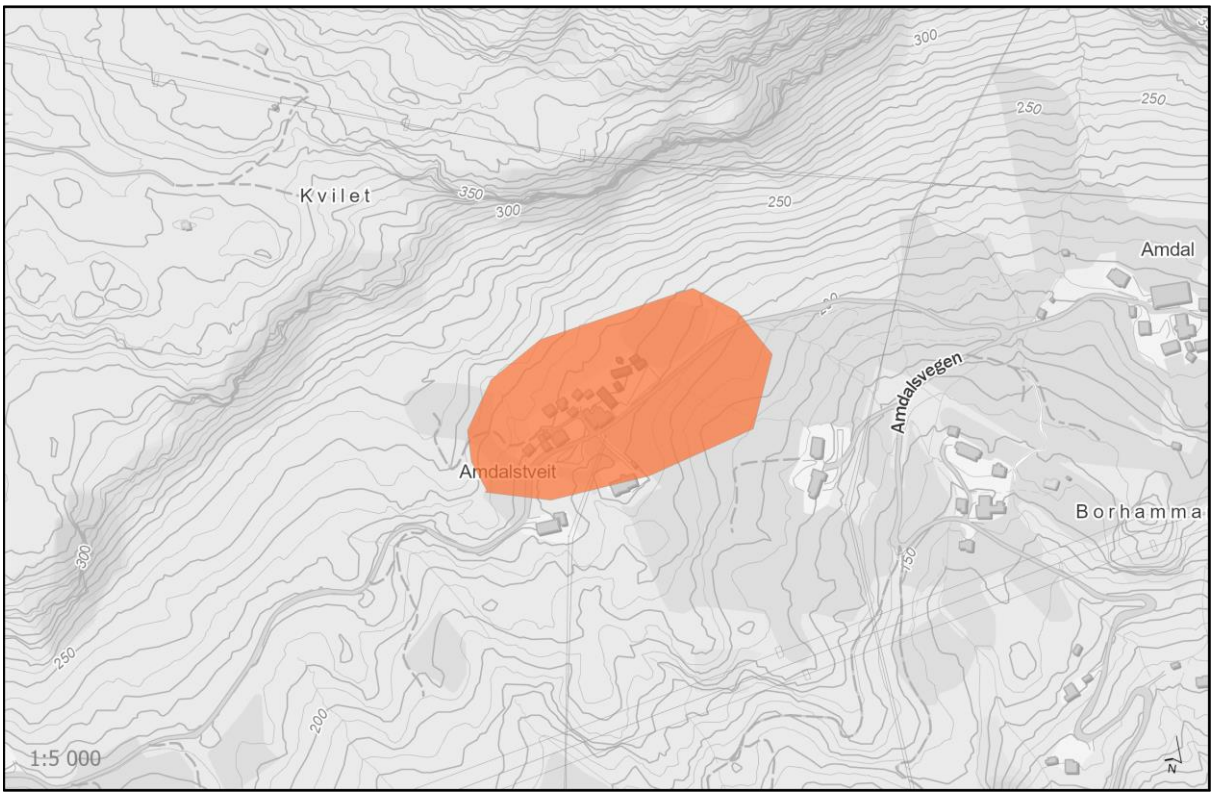
Verdivurdering: Delområde KM02 **Registreringskategori:** Arkeologisk kulturminne (gravrøys)					
Uten betydning	Noe verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi	
▲ Kulturminnet er automatisk fredet, men mye av røysa er fjernet, slik av bare bunnlaget og en del av toppen ligger igjen. Verdien settes til **middels**					
	Tiltakets påvirkning				
Ledningsalternativ	Forbedret	Ubetydelig endring	Noe forringet	Forringet	Sterkt forringet
Alt. A	▲ Minsteavstand til gravminnet er ca. 350 m. Det er luftspenn/kabler i området allerede, og i kortere avstand til gravhaugen. *Påvirkning: Ubetydelig*				
Alt B	▲ Minsteavstand til gravminnet er ca. 350 m. Det er luftspenn/kabler i området allerede, og i kortere avstand til gravhaugen.*Påvirkning: Ubetydelig*				
Alt. C	▲ Minsteavstand til gravminnet er ca. 350 m. Det er luftspenn/kabler i området allerede, og i kortere avstand til gravhaugen.*Påvirkning: Ubetydelig*				
Alt. D	▲ Minsteavstand til gravminnet er ca. 350 m. Det er luftspenn/kabler i området allerede, og i kortere avstand til gravhaugen.*Påvirkning: Ubetydelig*				
	Tiltakets konsekvens				
Ledningsalternativ	+++/++++	+/++	0	–	– –	– – –	– – – –

Alt. A	▲ Ingen konsekvens for delområdet
Alt. B	▲ Ingen konsekvens for delområdet
Alt. C	▲ Ingen konsekvens for delområdet
Alt. D	▲ Ingen konsekvens for delområdet

4.3.3 Delområde KM03 Tveittunet

Avgrensning

Delområdet omfatter tunet og nærmeste deler av innmarka på gården.

Figur 4-4: Kart over delområde KM03 Tveittunet.

Beskrivelse

Museumsanlegget Tveittunet er den eneste gårdstunet i Ryfylke som ikke er vesentlig endret som følge av utskiftninger og modernisering av driftsmetoder. Kårhuset er fra slutten av 1800-tallet, mens de øvrige bygningene (bl.a. våningshus, eldhus, fjøs og løe) er atskillig eldre. Tunet skal ha fått sin nåværende plassering og utseende omkring 1820, da husene ble flyttet hit fra nedsiden av veien.

Tabell 4-6: Gjennomgang av verdikategorier for delområde KM03.

Verdikategori	Vurdering av KM03 Tveittunet
Kulturminnet/ kulturmiljøet har betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder	Ja, delvis

Verdikategori	Vurdering av KM03 Tveittunet
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til tro eller tradisjoner	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er av betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper)	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/ utviklingen	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder og preges av verdifull byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med kunstnerisk verdi	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en klar, intern kulturhistorisk sammenheng, en klar byform eller bystruktur av historisk betydning og/eller viser en klar sammenheng mellom natur og kultur	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en bruk som er forenlig med kulturminne-interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling	Ja

Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområdet

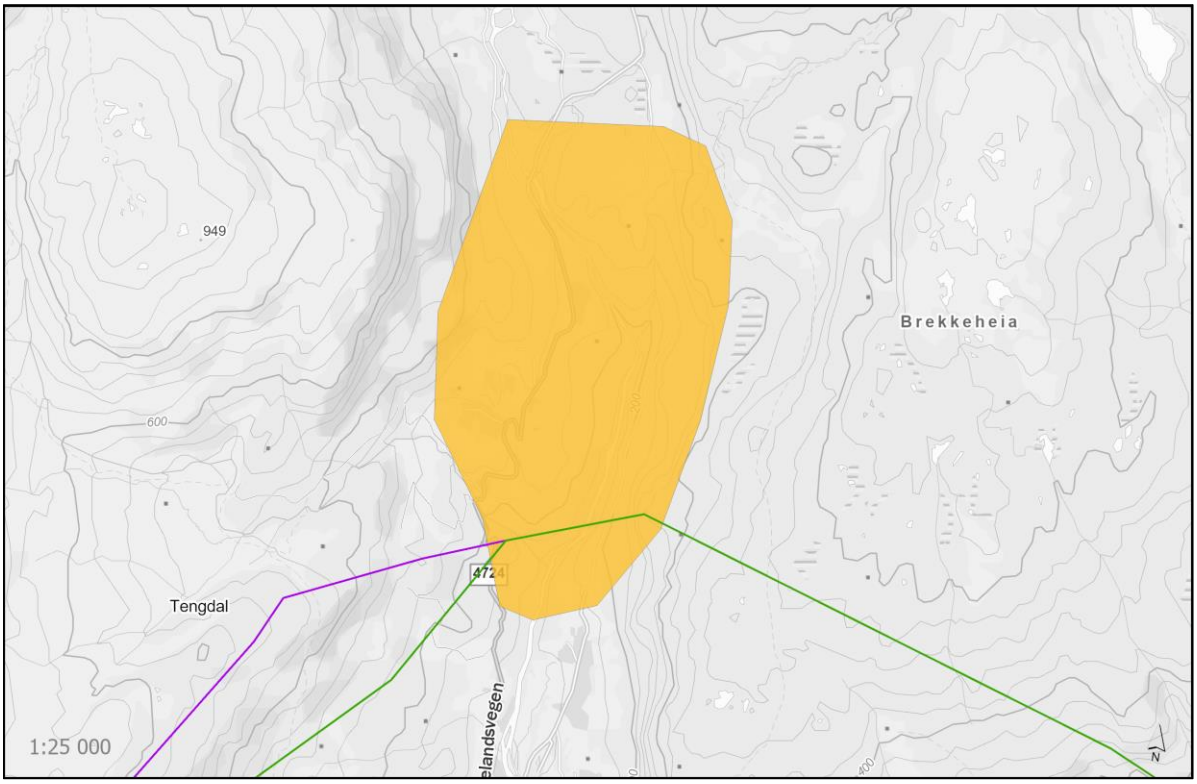
Tabell 4-7: Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområde KM03.

Verdivurdering: Delområde KM03 **Registreringskategori:** Gårdsmiljøer og andre kulturmiljøer knyttet til landbruk				
Uten betydning	Noe verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
			▲	
Tveittunet er angitt med hensynssone i gjelde kommuneplan og brukes til museumsformål. Det er det eneste tunet i Sauda som representerer organisering og byggeskikk fra før hamskiftet. Verdien settes til **stor.**				
Tiltakets påvirkning				
Ledningsalternativ	Forbedret	Ubetydelig endring	Noe forringet	Forringet	Sterkt forringet
Alt. A	▲ Minsteavstand til tunet er ca. 700 m, og ledningen vil ikke bli synlig fra delområdet. Det er luftspenn/kabler i området allerede, og i kortere avstand til tunet. *Påvirkning: Ubetydelig*				
Alt B	▲ Minsteavstand til tunet er ca. 700 m, og ledningen vil ikke bli synlig fra delområdet. Det er luftspenn/kabler i området allerede, og i kortere avstand til tunet. *Påvirkning: Ubetydelig*				
Alt. C	▲ Minsteavstand til tunet er ca. 700 m, og ledningen vil ikke bli synlig fra delområdet. Det er luftspenn/kabler i området allerede, og i kortere avstand til tunet. *Påvirkning: Ubetydelig*				

Alt. D	▲ Minsteavstand til tunet er ca. 700 m, og ledningen vil ikke bli synlig fra delområdet. Det er luftspenn/kabler i området allerede, og i kortere avstand til tunet. *Påvirkning: Ubetydelig*						
	Tiltakets konsekvens						
Ledningsalternativ	+++/++++	+/++	0	-	−−	−−−	−−−−
Alt. A	▲ Ingen konsekvens for delområdet						
Alt. B	▲ Ingen konsekvens for delområdet						
Alt. C	▲ Ingen konsekvens for delområdet						
Alt. D	▲ Ingen konsekvens for delområdet						

4.3.4 Delområde KM04 Åbødalen

Avgrensning

Figur 4-5: Kart over delområde KM04 Åbødalen.

Beskrivelse

Delområdet omfatter det automatisk fredete gårdsanlegget på Øygarden med én hustuft og flere åkerreiner, bergkunsten på Tråskår og registrerte kullgroper på Espeland. Innenfor delområdet ligger også middelaldergårdene Berg(e), Djuv og Tverråna, som ikke ble ryddet på nytt etter Svartedauden.

Tabell 4-8: Gjennomgang av verdikategorier for KM04.

Verdikategori	**Vurdering av KM04 Åbødalen**
Kulturminnet/ kulturmiljøet har betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til tro eller tradisjoner	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er av betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper)	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/ utviklingen	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder og preges av verdifull byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med kunstnerisk verdi	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en klar, intern kulturhistorisk sammenheng, en klar byform eller bystruktur av historisk betydning og/eller viser en klar sammenheng mellom natur og kultur	Ja, godt eksempel på sammenhengen natur/kultur og ødeleggingsprosessen etter Svartedauden
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en bruk som er forenlig med kulturminne-interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling	Ja, delvis

Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområdet

Tabell 4-9: Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområde KM04.

<table>
<tr><td colspan="6">Verdivurdering: Delområde KM04
Registreringskategori: Gårdsmiljøer og andre kulturmiljøer knyttet til landbruk</td></tr>
<tr><td>Uten betydning</td><td>Noe verdi</td><td>Middels verdi</td><td>Stor verdi</td><td colspan="2">Svært stor verdi</td></tr>
<tr><td colspan="6">▲
Delområdet inneholder en miks av eldre og moderne bygningsmiljøer, foruten spredte, kjente kulturminner.
Verdien settes til middels.</td></tr>
<tr><td colspan="6">Tiltakets påvirkning</td></tr>
<tr><td>Ledningsalternativ</td><td>Forbedret</td><td>Ubetydelig endring</td><td>Noe forringet</td><td>Forringet</td><td>Sterkt forringet</td></tr>
<tr><td>Alt. A</td><td colspan="5">▲
Minsteavstand til nærmeste registrerte kulturminne (gravhaug på Espeland, id 65901) er ca. 140 m.
Påvirkningen vurderes som ubetydelig.</td></tr>
</table>

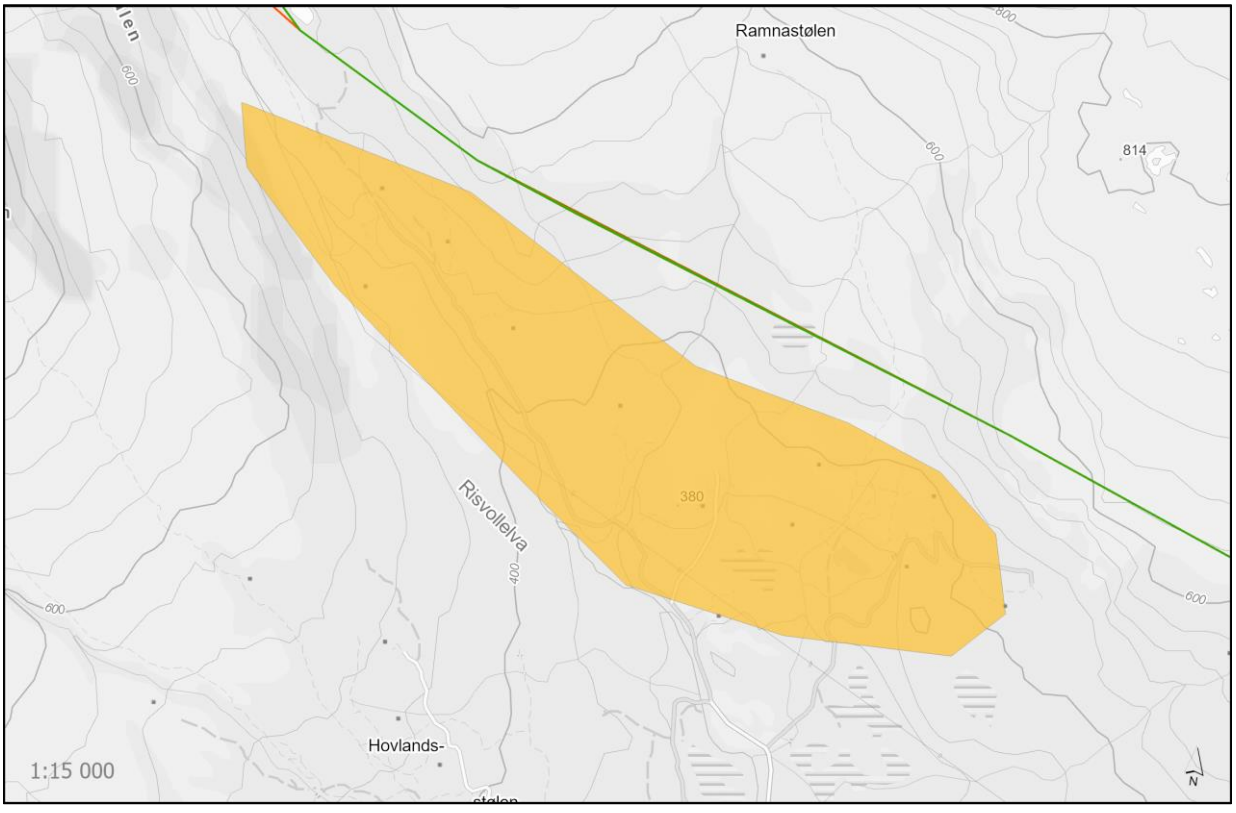
Alt B	▲ Minsteavstand til nærmeste registrerte kulturminne (gravhaug på Espeland, id 65901) er ca. 140 m. Påvirkningen vurderes som **ubetydelig**.
Alt. C	▲ Minsteavstand til nærmeste registrerte kulturminne (gravhaug på Espeland, id 65901) er ca. 140 m. Påvirkningen vurderes som **ubetydelig**.
Alt. D	▲ Minsteavstand til nærmeste registrerte kulturminne (gravhaug på Espeland, id 65901) er ca. 140 m. Påvirkningen vurderes som **ubetydelig**.

	Tiltakets konsekvens						
Ledningsalternativ	+++/++++	+/++	0	-	−−	−−−	−−−−
Alt. A			▲ Ingen konsekvens for delområdet				
Alt. B			▲ Ingen konsekvens for delområdet				
Alt. C			▲ Ingen konsekvens for delområdet				
Alt. D			▲ Ingen konsekvens for delområdet				

4.3.5 Delområde KM05 Nordstølen

Avgrensning

Avgrensningen tar med seg selve Nordstøl, samt området sør til Kvamen.

Figur 4-6: Kart over delområde KM05 Nordstølen.

Beskrivelse

Delområdet omfatter et areal i Nordstøldalen fra selve Nordstøl i nord til Kvamen i sør. Nordstøl var sommerstøl for bøndene på Risvoll, og man stølte her i seks ukers tid hver sommer. Det ble oppført flere stølshus på Nordstøl på 1930-tallet; i dag brukes de som hytter. Selv om de gjenværende bygningene stort sett er fra 1900-tallet, har det vært støl på Nordstøl siden 1500-tallet. Sør for Nordstøl ligger «Tverrgarden», et steingjerde som fungerte som stengsel for å holda dyra på beite. Den ble bygd i 1904, og vedlikeholdt fram til 1950-tallet.

Innenfor delområdet ligger også Kvamen, med hustufter, rydningsrøyser og mulige åkerreiner. Vernestatus er uavklart. Kvamen var i nyere tid støl under Nes, men er nevnt som egen gård i eldre kilder.
En eldre ferdselsvei mellom Frette og Sauda går forbi Hellaug, videre til Storvatnet og ned Nordstøldalen, der den passerer gjennom stølstunet på Nordstøl. Den ble også brukt som stølsvei for Hellaug og Fetostølen, og som adkomstvei til fjellviddene. Veien er ikke registrert i Askeladden.

Tabell 4-10: Gjennomgang av verdikategorier for delområde KM05.

Verdikategori	Vurdering av KM05 Nordstølen
Kulturminnet/ kulturmiljøet har betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til tro eller tradisjoner	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er av betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper)	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/ utviklingen	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder og preges av verdifull byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med kunstnerisk verdi	Ja, delvis
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en klar, intern kulturhistorisk sammenheng, en klar byform eller bystruktur av historisk betydning og/eller viser en klar sammenheng mellom natur og kultur	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en bruk som er forenlig med kulturminne-interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling	Ja

Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområdet

Tabell 4-11: Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområde KM05.

Verdivurdering: Delområde KM05 **Registreringskategori:** Gårdsmiljøer og andre kulturmiljøer knyttet til landbruk				
Uten betydning	Noe verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
		▲		

Delområdet inneholder flere kulturminner fra ulike perioder. Ingen av disse har vernestatus fredet/automatisk fredet. Ingen del av området er avsatt med hensynssone i gjeldende kommuneplan.

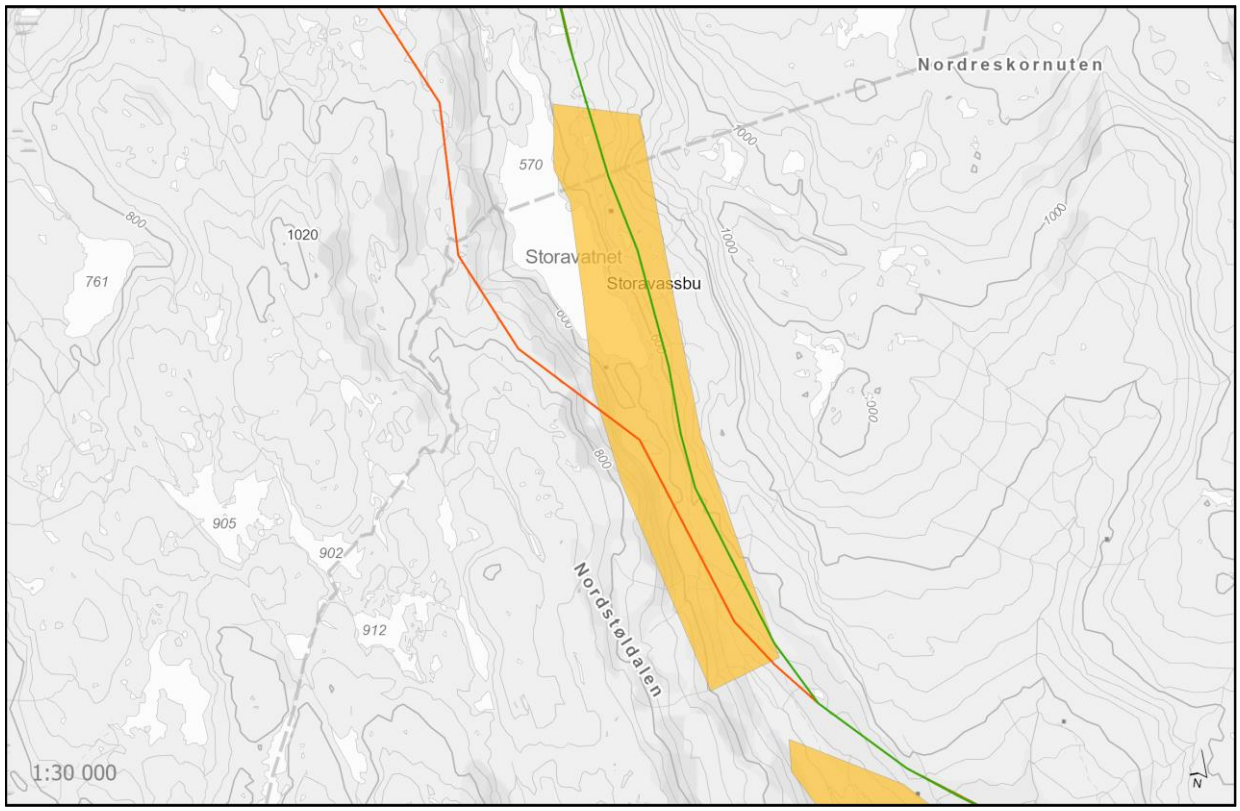
Verdien settes til **noe.**

Tiltakets påvirkning					
Ledningsalternativ	Forbedret	Ubetydelig endring	Noe forringet	Forringet	Sterkt forringet
Alt. A	▲ Ny trasé legges utenom området og høyere i lendet, mens eksisterende ledning delvis går gjennom delområdet. Påvirkningen vurderes som **ubetydelig**.				
Alt B	▲ Ny trasé legges utenom området og høyere i lendet, mens eksisterende ledning delvis går gjennom delområdet. Påvirkningen vurderes som **ubetydelig**.				
Alt. C	▲ Ny trasé legges utenom området og høyere i lendet, mens eksisterende ledning delvis går gjennom delområdet. Påvirkningen vurderes som **ubetydelig**.				
Alt. D	▲ Ny trasé legges utenom området og høyere i lendet, mens eksisterende ledning delvis går gjennom delområdet. Påvirkningen vurderes som **ubetydelig**.				

	Tiltakets konsekvens						
Ledningsalternativ	+++/++++	+/++	0	-	−−	−−−	−−−−
Alt. A			▲ Ingen konsekvens for delområdet				
Alt. B			▲ Ingen konsekvens for delområdet				
Alt. C			▲ Ingen konsekvens for delområdet				
Alt. D			▲ Ingen konsekvens for delområdet				

4.3.6 Delområde KM06 Storavatnet

Avgrensning

Figur 4-7: Kart over delområde KM06 Storavatnet.

Beskrivelse

I sørenden av Storavatnet i Nordstøldalen er det bevarte spor etter en nedlagt støl (automatisk fredet) på Vasshodl. En hustuft på stedet er C14-datert til 1100-tallet e.Kr. Så langt inne i Nordstøldalen fantes det ikke støler i nyere tid. I utslåttsområdet Tørresslåttane på østsiden av vannet er det registrert en husmannsplass, mens det også er kjent (men ikke registrert i Askeladden) en heller litt lenger nord. Den ble leid ut til driftekarer som leide beite her på 1800-tallet.

Tradisjonslokaliteteten «Hårahedlå» (ikke i Askeladden) befinner seg trolig innenfor delområdet. «Hedlå» ligger langs den gamle ferdelsveien mellom Frette og Sauda (ikke i Askeladden). Et sagn forteller at krigere fra Sunnhordland, hårabuer, rømte fra slaget i Hafrsfjord i 872. De kom seg til Sauda og tok veien videre oppover Nordstøldalen. De hvilte ved den store hella, og da noen som var blitt såret i slaget døde der, ble de gravlagt under hella. Andre mener at navnet egentlig er «Huldrahedlå», og skyldes at en mann fra Etne kom uforvarende på en flokk huldrer som spilte slåtter og danset ved denne store steinen.

Tabell 4-12: Gjennomgang av verdikategorier for delområde KM06.

Verdikategori	Vurdering av KM06 Storavatnet
Kulturminnet/ kulturmiljøet har betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til tro eller tradisjoner	Ja

Verdikategori	Vurdering av KM06 Storavatnet
Kulturminnet/ kulturmiljøet er av betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper)	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/ utviklingen	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder og preges av verdifull byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med kunstnerisk verdi	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en klar, intern kulturhistorisk sammenheng, en klar byform eller bystruktur av historisk betydning og/eller viser en klar sammenheng mellom natur og kultur	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en bruk som er forenlig med kulturminne-interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling	Ja

Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområdet

Tabell 4-13: Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområde KM06.

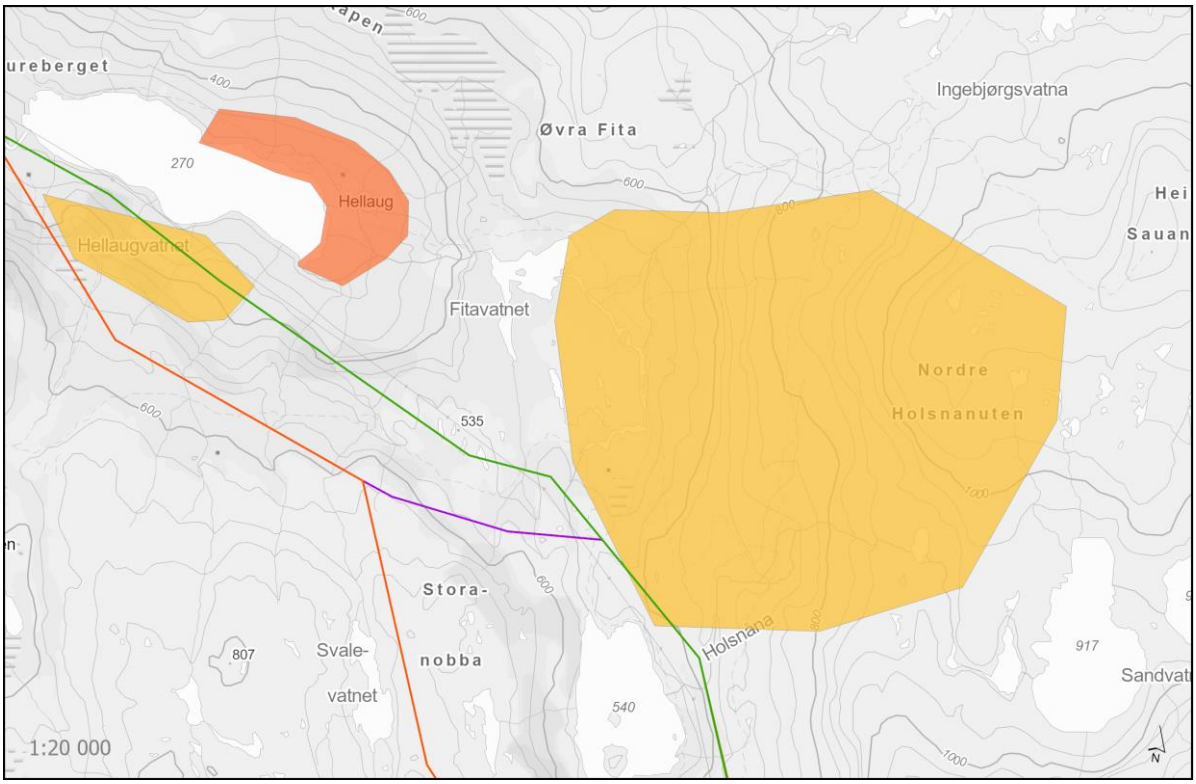
Verdivurdering: Delområde KM06 **Registreringskategori:** Gårdsmiljøer og andre kulturmiljøer knyttet til landbruk					
Uten betydning	Noe verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi	
▲ Delområdet inneholder enkelte kulturminner fra ulike perioder. Kun den tidligere stølen Vasshold (id 33938) har status automatisk fredet. Ingen del av området er avsatt med hensynssone i gjeldende kommuneplan. Verdien settes til **middels.**					
	Tiltakets påvirkning				
Ledningsalternativ	Forbedret	Ubetydelig endring	Noe forringet	Forringet	Sterkt forringet
Alt. A	▲ Ny trasé legges gjennom området, men høyere i lendet enn eksisterende ledning. Ny ledning vil ikke berøre kjente kulturminner direkte. Påvirkningen vurderes som **noe forringet**.				
Alt B	▲ Ny trasé legges gjennom området, men høyere i lendet enn eksisterende ledning. Ny ledning vil ikke berøre kjente kulturminner direkte. Påvirkningen vurderes som **noe forringet**.				
Alt. C	▲ Ny trasé legges legges vest for Storavatnet, men svært nær Vasshodl. Påvirkningen vurderes som **noe forringet.**				
Alt. D	▲ Ny trasé legges legges vest for Storavatnet, men svært nær Vasshodl. Påvirkningen vurderes som **noe forringet.**				
	Tiltakets konsekvens				

Ledningsalternativ	+++/++++	+/++	0	-	−−	−−−	−−−−
Alt. A				▲ Noe negativ konsekvens for delområdet			
Alt. B				▲ Noe negativ konsekvens for delområdet			
Alt. C				▲ Noe negativ konsekvens for delområdet			
Alt. D				▲ Noe negativ konsekvens for delområdet			

4.3.7 Delområde KM07 Holsnanuten

Avgrensning

Delområdet omfatter arealer på og ved Nordre Holsnanuten.

Figur 4-8: Kart over delområde KM07 Holsnanuten.

Beskrivelse

På en stor flyttblokk i sørskråningen ned fra toppen av Nordre Holsnanuten, ca. 1100 moh., er det hogd inn sju skålgroper. De ligger langt fra mulige boplasser, og har trolig sammenheng med beitebruk i området i bronsealder eller tidlig jernalder. Innenfor delområdet ligger også to hellere, begge automatisk fredet. De ble fram til ut på 1800-tallet brukt som midlertidige bosteder i forbindelse med slått, fangst og fiske. En tredje heller ble benyttet på samme måte, men har ikke status som automatisk fredet. Bøndene på Vinjagårdene brukte området mellom Holsnanuten og Maraskår som fjellbeite fram til 1940-årene. I delområdet er det også en automatisk fredet dyregrav; også omtalt (men ikke registrert i Askeladden) er et par buestillinger, som kanskje skal ses i sammenheng med den nevnte dyregrava.

Tabell 4-14: Gjennomgang av verdikategorier for delområde KM07.

Verdikategori	Vurdering av KM07 Holsnanuten
Kulturminnet/ kulturmiljøet har betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til tro eller tradisjoner	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er av betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper)	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/ utviklingen	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder og preges av verdifull byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med kunstnerisk verdi	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en klar, intern kulturhistorisk sammenheng, en klar byform eller bystruktur av historisk betydning og/eller viser en klar sammenheng mellom natur og kultur	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en bruk som er forenlig med kulturminne-interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling	Ja

Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområdet

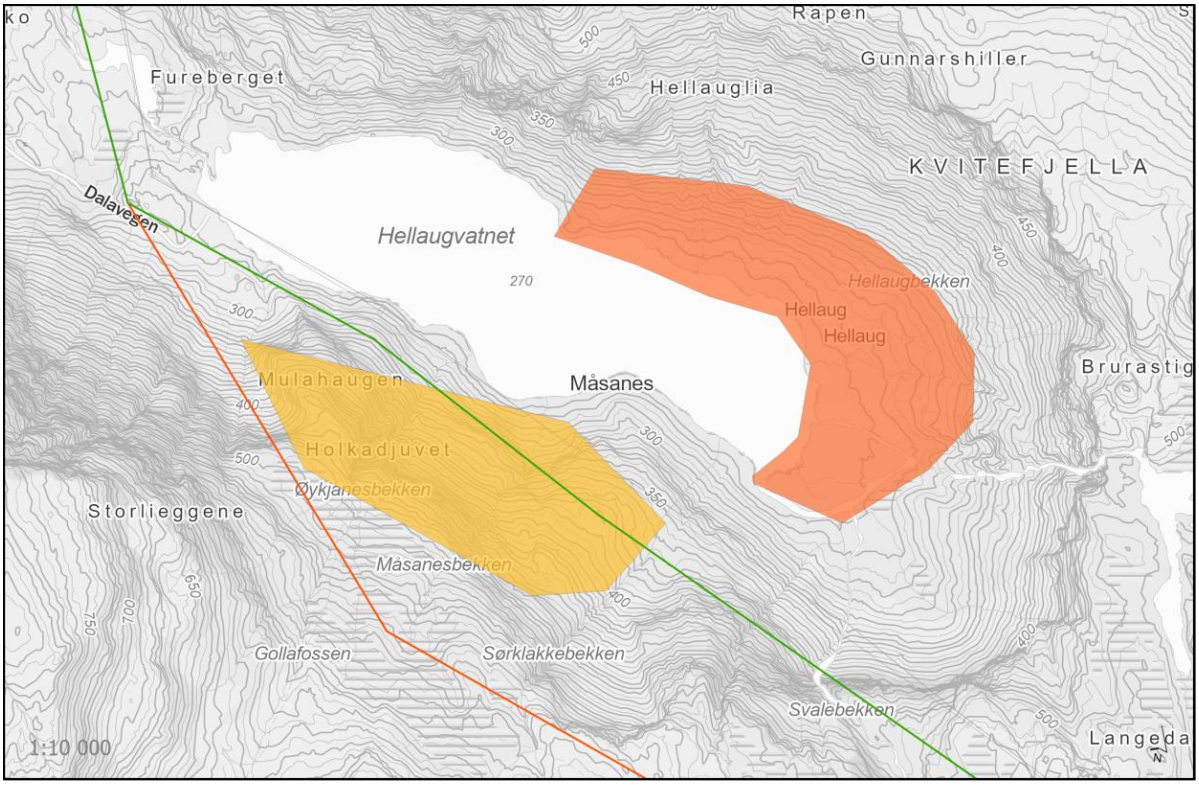
Tabell 4-15: Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområde KM07.

<table>
<tr><td colspan="6">Verdivurdering: Delområde KM07
Registreringskategori: Arkeologiske kulturmiljøer i utmark</td></tr>
<tr><td>Uten betydning</td><td>Noe verdi</td><td colspan="2">Middels verdi</td><td>Stor verdi</td><td>Svært stor verdi</td></tr>
<tr><td colspan="6">▲
Delområdet inneholder enkelte kulturminner fra ulike perioder. Kun den tidligere stølen Vasshold (id 33938) har status automatisk fredet. Ingen del av området er avsatt med hensynssone i gjeldende kommuneplan.
Verdien settes til middels.</td></tr>
<tr><td colspan="6">Tiltakets påvirkning</td></tr>
<tr><td>Ledningsalternativ</td><td>Forbedret</td><td>Ubetydelig endring</td><td>Noe forringet</td><td>Forringet</td><td>Sterkt forringet</td></tr>
<tr><td>Alt. A</td><td colspan="5">▲
Ny trasé legges går parallelt med dagens linje. Den berører så vidt delområdet i sørvest, men avstanden og høydeforskjellen ift registrerte kulturminner er betydelig. Påvirkningen vurderes som ubetydelig.</td></tr>
<tr><td>Alt B</td><td colspan="5">▲
Ny trasé legges går parallelt med dagens linje. Den berører så vidt delområdet i sørvest, men avstanden og høydeforskjellen ift registrerte kulturminner er betydelig. Påvirkningen vurderes som ubetydelig.</td></tr>
</table>

Alt. C	▲ Ny trasé legges legges vest for Litlavatnet, ca. 700 m vest for delområdet. Den berører ingen registrerte kulturminner. Påvirkningen vurderes som **ubetydelig.**						
Alt. D	▲ Ny trasé legges legges vest for Litlavatnet, ca. 700 m vest for delområdet. Den berører ingen registrerte kulturminner. Påvirkningen vurderes som **ubetydelig.**						
	Tiltakets konsekvens						
Ledningsalternativ	+++/++++	+/++	0	-	−−	−−−	−−−−
Alt. A	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet						
Alt. B	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet						
Alt. C	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet						
Alt. D	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet						

4.3.8 Delområde KM08 Hellaug

Avgrensning

Figur 4-9 Kart over delområde KM08 Hellaug.

Beskrivelse

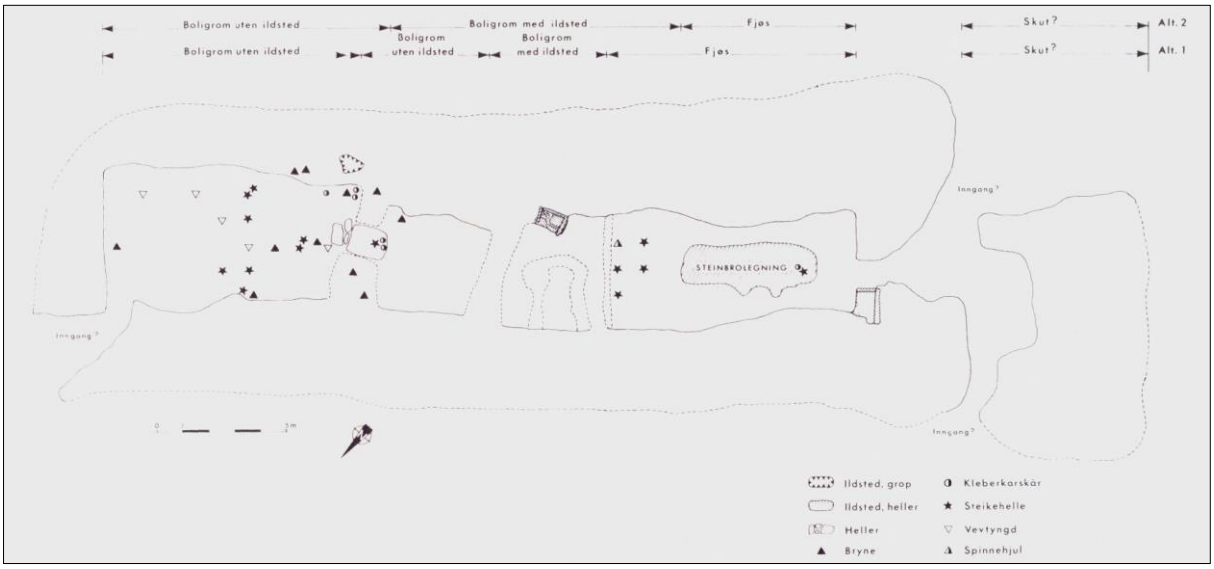
På østsiden av Hellaugvatnet ligger et ødegårdsanlegg fra middelalderen med to hustufter, åkerreiner, rydningsrøyser og steingjerder. Hellaug er en av de beste bevarte middelaldergårdene på Vestlandet.

Tuftene er 24 og 42 m lange, og den lengste av dem ble undersøkt av Bergen museum i 1932. Tufta viste seg å ha flere bruksfaser. Funnene fra tufta er dels fra middelalderen, dels fra 1600- og 1700-tallet. I middelalderen var huset oppdelt i flere rom, både fjøs og boligrom. I nyere tid har det stått flere, mindre bygninger på samme sted; sikkert stølshus.

I seinmiddelalderen ble Hellaug lagt øde, og området ble i nyere tid brukt som vårstøl av bøndene på Vinja. Stølen var i drift til 1964, og stølsvollen ble jevnlig slått i enda noen år etter det. To av stølsbygningene er bevart; begge antas å være fra siste halvdel av 1800-tallet.

Hellaug er nevnt som ødegård under Vinja i 1667, med ½ smør i skyld. I 1788 ble det tatt opp vitnemål på tinget om at det ikke fantes spor etter hustufter eller åkrer på Hellaug (!), og at det ikke var mulig å drive den som egen gård. Bakgrunnen var nok at bøndene på Vinja var redde for å miste et godt støls- og slåtteområde.

Det er også bevart et sagn om «Hemming Hellaug»; han eide gården, men kom tilbake som gjenganger og skremte folk slik at de til slutt måtte flytte fra Hellaug.

Figur 4-10: Den største av hustuftene på Hellaug, med forslag til romdeling. Etter Myhre 1980.

En eldre ferdselsvei mellom Frette og Sauda går forbi Hellaug, videre til Storvatnet og ned Nordstøldalen, der den passerer gjennom stølstunet på Nordstøl. Den ble også brukt som stølsvei for Hellaug og Fetostølen, og som adkomstvei til fjellviddene. Veien er ikke registrert i Askeladden.

Tabell 4-16: Gjennomgang av verdikategorier for delområde KM08.

Verdikategori	**Vurdering av KM08 Hellaug**
Kulturminnet/ kulturmiljøet har betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til tro eller tradisjoner	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet er av betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper)	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien	Ja

Verdikategori	Vurdering av KM08 Hellaug
Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/ utviklingen	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder og preges av verdifull byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med kunstnerisk verdi	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en klar, intern kulturhistorisk sammenheng, en klar byform eller bystruktur av historisk betydning og/eller viser en klar sammenheng mellom natur og kultur	Ja, godt bevart gårdsanlegg fra middelalderen
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en bruk som er forenlig med kulturminne-interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling	Ja

Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområdet

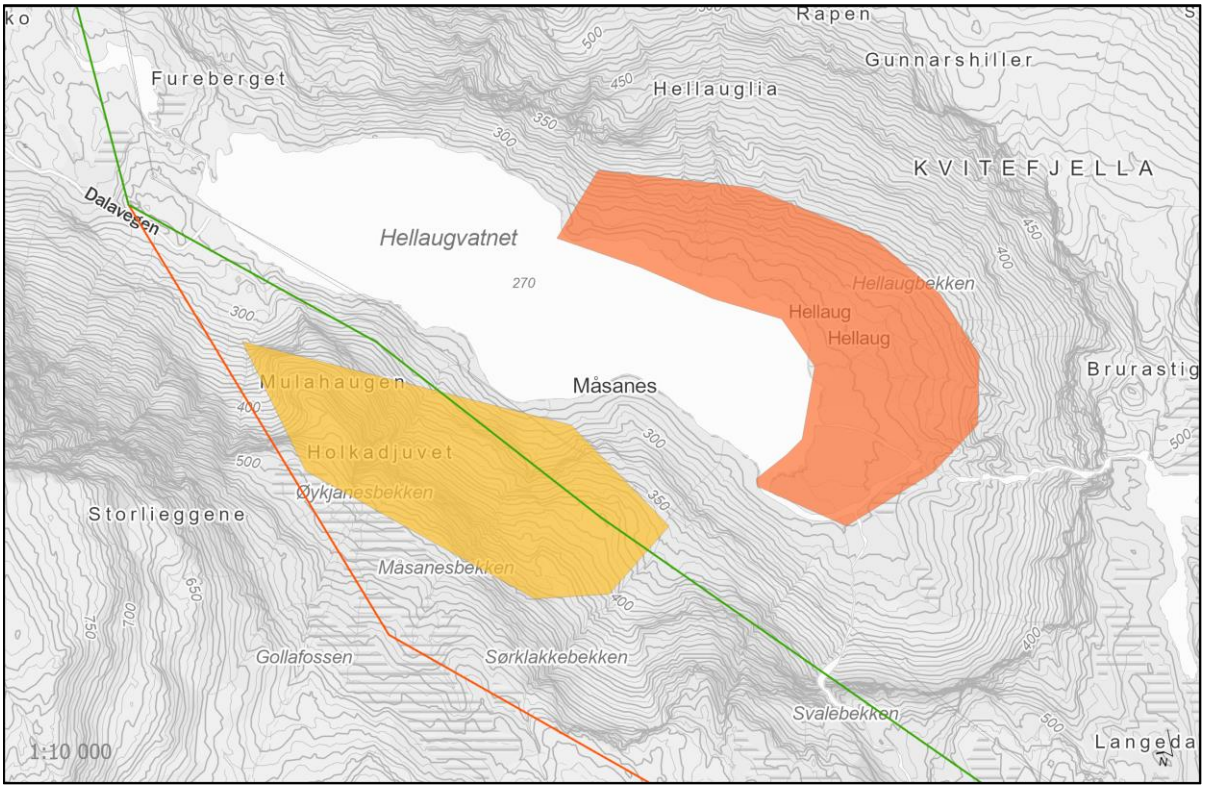
Tabell 4-17: Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområde KM08.

Verdivurdering: Delområde KM08 **Registreringskategori:** Arkeologiske kulturmiljøer i utmark					
Uten betydning	Noe verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi	
▲ Verdien settes til **stor.**					
	Tiltakets påvirkning				
Ledningsalternativ	Forbedret	Ubetydelig endring	Noe forringet	Forringet	Sterkt forringet
Alt. A	▲ Ny trasé legges går parallelt med dagens linje, men i noe større avstand fra delområdet og litt høyere i terrenget. Delområdet blir ikke direkte berørt, og minsteavstanden er 200 m; avstanden til registrerte kulturminner er den dobbelte. Påvirkningen vurderes som **ubetydelig.**				
Alt B	▲ Ny trasé legges går parallelt med dagens linje, men i noe større avstand fra delområdet og litt høyere i terrenget. Delområdet blir ikke direkte berørt, og minsteavstanden er 200 m; avstanden til registrerte kulturminner er den dobbelte. Påvirkningen vurderes som **ubetydelig.**				
Alt. C	▲ Ny trasé legges på fjellet vest for Hellaugvatnet, ca. 500 m vest for delområdet. Den berører ingen registrerte kulturminner. Påvirkningen vurderes som **ubetydelig.**				
Alt. D	▲ Ny trasé legges på fjellet vest for Hellaugvatnet, ca. 500 m vest for delområdet. Den berører ingen registrerte kulturminner. Påvirkningen vurderes som **ubetydelig.**				
	Tiltakets konsekvens				
Ledningsalternativ	+++/++++	+/++	0	-	−−	−−−	−−−−
Alt. A	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet						
Alt. B	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet						
Alt. C	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet						

Alt. D	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet

4.3.9 Delområde KM09 Hellaugvatnet

Avgrensning

Figur 4-11: Kart over delområde KM09 Hellaugvatnet.

Beskrivelse

Delområdet omfatter flere kullgroper i lia sørvest for Hellaugvatnet. Gropene er daterte til sein vikingtid/tidlig middelalder. Det går en gammel stølsvei opp på sørsiden av Hellaugvatnet. Den er ikke registrert i Askeladden.

Tabell 4-18: Gjennomgang av verdikategorier for delområde KM09.

Verdikategori	Vurdering av KM09 Hellaugvatnet
Kulturminnet/ kulturmiljøet har betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til tro eller tradisjoner	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er av betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper)	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien	Ja, delvis

Verdikategori	Vurdering av KM09 Hellaugvatnet
Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/ utviklingen	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder og preges av verdifull byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med kunstnerisk verdi	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en klar, intern kulturhistorisk sammenheng, en klar byform eller bystruktur av historisk betydning og/eller viser en klar sammenheng mellom natur og kultur	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en bruk som er forenlig med kulturminne-interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling	Delvis

Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområdet

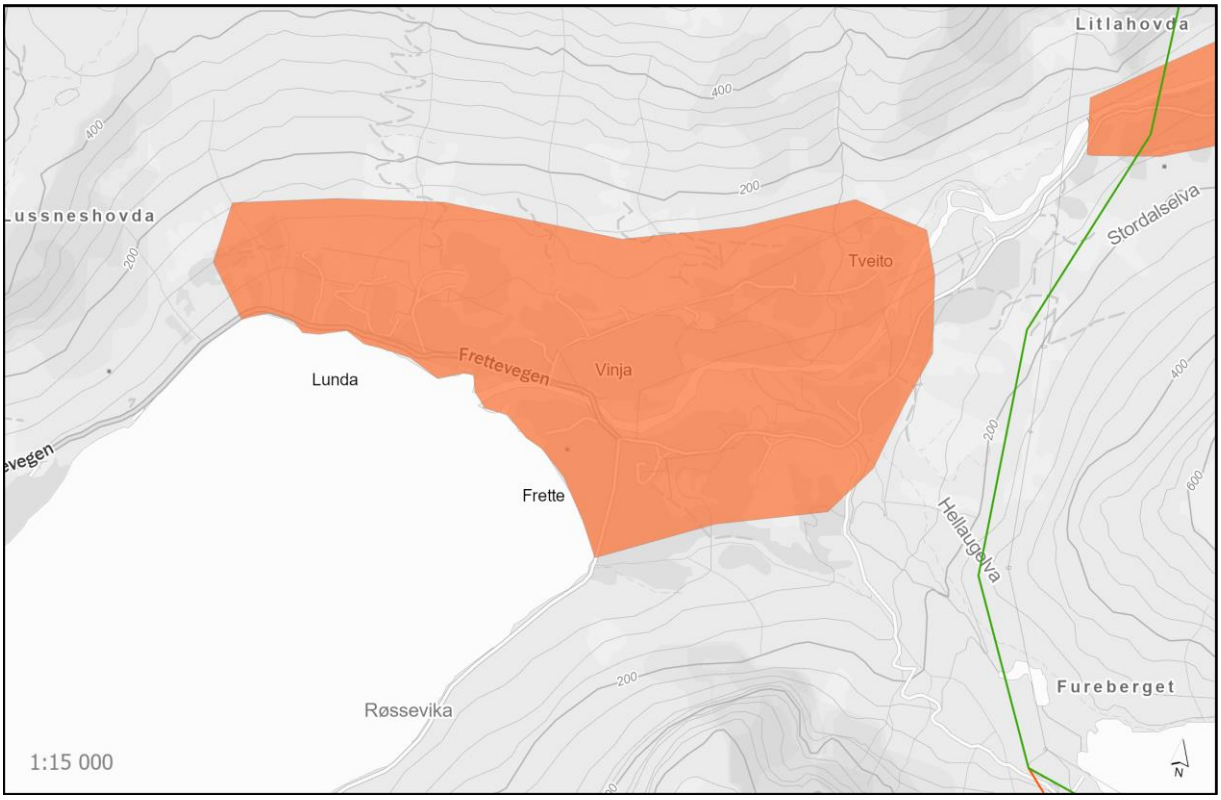
Tabell 4-19: Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområde KM09

Verdivurdering: Delområde KM09 **Registreringskategori:** Arkeologiske kulturmiljøer i utmark					
Uten betydning	Noe verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi	
▲ Kullgropene isolert sett har begrenset verdi, men på grunn av den sannsynlige sammenhengen med ødegårdsanlegget på Hellaug, settes verdien til **middels**.					
	Tiltakets påvirkning				
Ledningsalternativ	Forbedret	Ubetydelig endring	Noe forringet	Forringet	Sterkt forringet
Alt. A	▲ Ny trasé legges går parallelt med dagens linje, men berører i større grad delområdet. Påvirkningen vurderes som **noe forringet.**				
Alt B	▲ Ny trasé legges går parallelt med dagens linje, men berører i større grad delområdet. Påvirkningen vurderes som **noe forringet.**				
Alt. C	▲ Ny trasé legges på fjellet vest for delområdet. Påvirkningen vurderes som **ubetydelig.**				
Alt. D	▲ Ny trasé legges på fjellet vest for delområdet. Påvirkningen vurderes som **ubetydelig.**				
	Tiltakets konsekvens				
Ledningsalternativ	+++/++++	+/++	0	-	−−
Alt. A	▲ Noe negativ konsekvens for delområdet				
Alt. B	▲ Noe negativ konsekvens for delområdet				
Alt. C	▲				

	Ubetydelig konsekvens for delområdet
Alt. D	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet

4.3.10 Delområde KM010 Frette

Avgrensning

Figur 4-12: Kart over delområde KM10 Frette.

Figur 4-13: Fra Frette, med kapellet i bakgrunnen.

Beskrivelse

De solrike, sørvendte liene langs nordsiden av Stordalsvatnet, fra Lauareid til Vinja, har et særpreget kulturlandskap, med mange styvingstrær i den frodige løvskogen. Området er rikt på fornminner; det har vært – og er – gravminner på nesten hver eneste gård. Innerst ved vannet ligger noen av de mest kjente feltene med bergkunst på Vestlandet. Innenfor delområdet finner vi blant annet Duesteinen, en 15 m lang og 7 m bred og jordfast stein med helleristninger. På Vinja er det ellers flere lokaliteter med skålgropsteiner.

Figur 4-14: Bergkunst på Duesteinen. Foto. Gro Mandt/Bergen museum.

Delområdet er også preget av eldre bygningsmasse på gårdene Frette, Vinja, Lunda, Bjørk og Tveito. Etne kommune sin kulturminneplan trekker fram tunet på Tveito med istandsatte gårdsbygninger fra 1800-tallet, en løe på Frette som kan være eldre enn 1650 og et fehus som står i bøgarden på Bjørk, og som skal være den eneste bygningen på gården som sto igjen etter et stort skred i jula 1674. Planen prioriterer også Frette kapell, opprinnelig bygd som bedehuset Bethania i 1910, og husmannsplassen Stødl under Frette med istandsatte bygninger. Husmannsvesenet var langt mer omfattende i Etne enn det som var vanlig på Vestlandet.

Andre, mer spesielle kulturminner i området er to humlehager på Tveito (ikke i Askeladden).

Tabell 4-20: Gjennomgang av verdikategorier for delområde KM10.

Verdikategori	**Vurdering av KM10 Frette**
Kulturminnet/ kulturmiljøet har betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til tro eller tradisjoner	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er av betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper)	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/ utviklingen	Ja

Verdikategori	Vurdering av KM10 Frette
Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder og preges av verdifull byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med kunstnerisk verdi	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en klar, intern kulturhistorisk sammenheng, en klar byform eller bystruktur av historisk betydning og/eller viser en klar sammenheng mellom natur og kultur	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en bruk som er forenlig med kulturminne-interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling	Ja

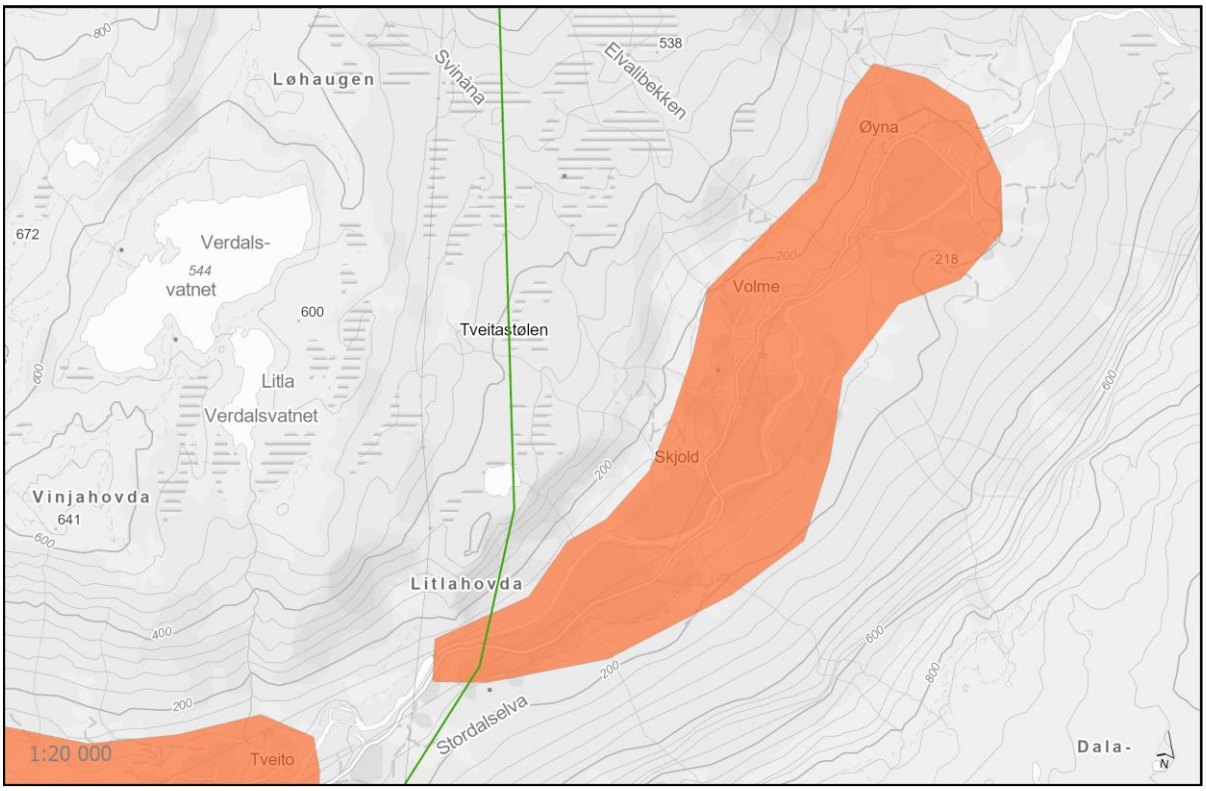
Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområdet

Tabell 4-21: Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområde KM10.

Verdivurdering: Delområde KM10 **Registreringskategori:** Gårdsmiljøer og andre kulturmiljøer knyttet til landbruk					
Uten betydning	Noe verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi	
▲ De automatisk fredete kulturminnene sammen med objektene/miljøene som er gitt prioritert i kommunens kulturminneplan tilsier at verdien er **stor**.					
Tiltakets påvirkning					
Ledningsalternativ	Forbedret	Ubetydelig endring	Noe forringet	Forringet	Sterkt forringet
Alt. A	▲ Ny trasé legges går parallelt med dagens linje, på fjellet øst for delområdet. Påvirkningen vurderes som **ubetydelig**.				
Alt B	▲ Ny trasé legges går parallelt med dagens linje, på fjellet øst for delområdet. Påvirkningen vurderes som **ubetydelig**.				
Alt. C	▲ Ny trasé legges går parallelt med dagens linje, på fjellet øst for delområdet. Påvirkningen vurderes som **ubetydelig**.				
Alt. D	▲ Ny trasé legges går parallelt med dagens linje, på fjellet øst for delområdet. Påvirkningen vurderes som **ubetydelig**.				
	Tiltakets konsekvens				
Ledningsalternativ	+++/++++	+/++	0	-	−−	−−−	−−−−
Alt. A	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet				
Alt. B	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet				
Alt. C	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet				
Alt. D	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet				

4.3.11 Delområde KM11 Fretsdalen

Avgrensning

Figur 4-15: Kart over delområde KM11 Fretsdalen.

Beskrivelse

Delområdet omfatter Fretsdalen nordover til Øyno, inkluderer gravhaugen Keisarhaugen på sørsiden av Stordalselva. På Volme og på Øyno er det et vesentlig innslag av eldre bebyggelse.

Nede ved elva ligger to ødegårder fra middelalderen, Klokkarteigen på Skjold og Volme. Begge ble nedlagt som egne gårder i seinmiddelalderen og kom under Frette. Klokkarteigen er i stor grad oppdyrket i seinere tid, mens Volme er godt bevart. Her ligger det tre langhustufter, fire, fem gravhauger og fossile åkrer. Anlegget/-ene er automatisk fredet, men er ikke registrerte i Askeladden.

Lenger nord går det en gammel ferdselsvei fra Øyno til Vaulavatn og videre til Røldal; den ble også brukt av driftekaret som reiste med drifter over fjellet til markedene på Østlandet (ikke i Askeladden).

Tabell 4-22: Gjennomgang av verdikategorier for delområde KM11.

Verdikategori	Vurdering av KM11 Fretsdalen
Kulturminnet/ kulturmiljøet har betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til tro eller tradisjoner	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er av betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper)	Nei

Verdikategori	Vurdering av KM11 Fretsdalen
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/ utviklingen	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder og preges av verdifull byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med kunstnerisk verdi	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en klar, intern kulturhistorisk sammenheng, en klar byform eller bystruktur av historisk betydning og/eller viser en klar sammenheng mellom natur og kultur	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en bruk som er forenlig med kulturminne-interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling	Ja

Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområdet

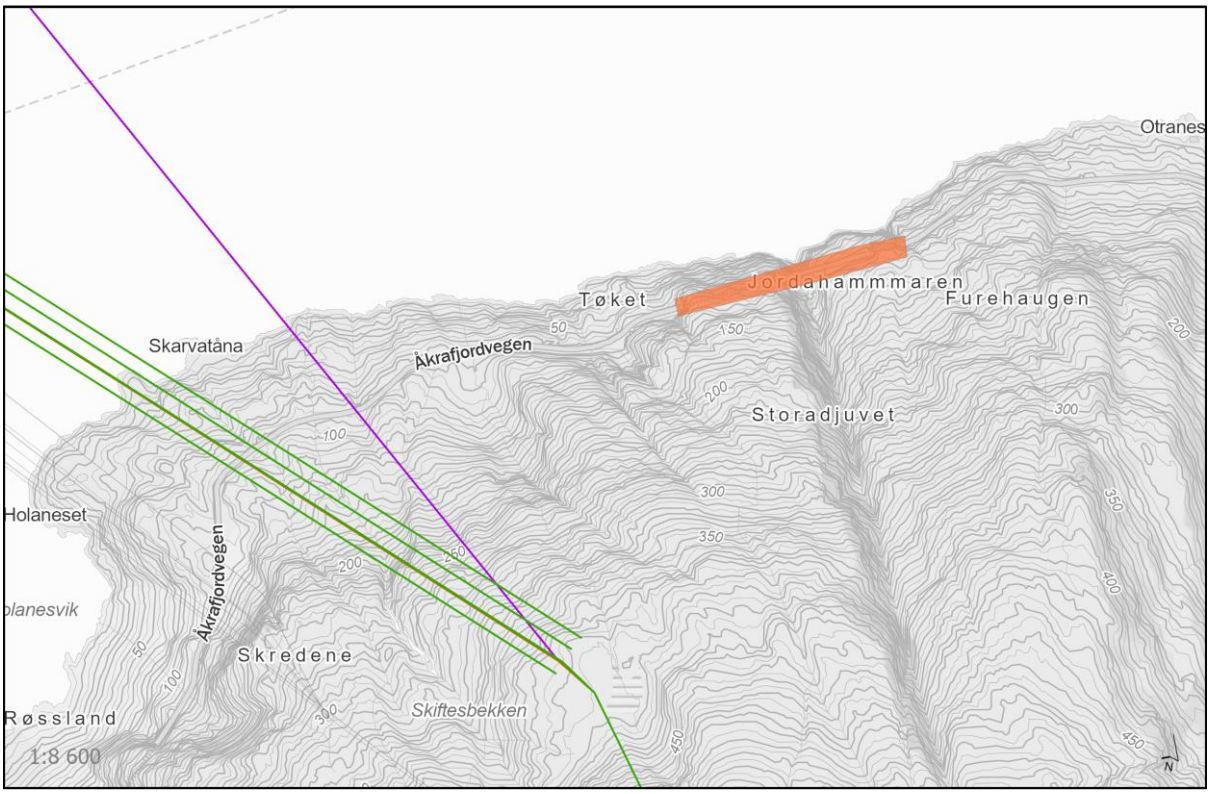
Tabell 4-23: Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområde KM11.

Verdivurdering: Delområde KM11 **Registreringskategori:** Gårdsmiljøer og andre kulturmiljøer knyttet til landbruk					
Uten betydning	Noe verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi	
▲ De automatisk fredete kulturminnene sammen med objektene/miljøene som er gitt prioritert i kommunens kulturminneplan tilsier at verdien er **stor**.					
	Tiltakets påvirkning				
Ledningsalternativ	Forbedret	Ubetydelig endring	Noe forringet	Forringet	Sterkt forringet
Alt. A	▲ Ny trasé legges legge øst for dagens linje, og har nærføring (ca. 30m) til gravrøysa med id 90125. Påvirkningen vurderes som **noe forringet**.				
Alt B	▲ Ny trasé legges legge øst for dagens linje, og har nærføring (ca. 30m) til gravrøysa med id 90125. Påvirkningen vurderes som **noe forringet**.				
Alt. C	▲ Ny trasé legges legge øst for dagens linje, og har nærføring (ca. 30m) til gravrøysa med id 90125. Påvirkningen vurderes som **noe forringet**.				
Alt. D	▲ Ny trasé legges legge øst for dagens linje, og har nærføring (ca. 30m) til gravrøysa med id 90125. Påvirkningen vurderes som **noe forringet**.				
	Tiltakets konsekvens				
Ledningsalternativ	+++/++++	+/++	0	-	−−	−−−	−−−−
Alt. A	▲ Noe negativ konsekvens for delområdet						
Alt. B	▲ Noe negativ konsekvens for delområdet						

Alt. C	▲ Noe negativ konsekvens for delområdet
Alt. D	▲ Noe negativ konsekvens for delområdet

4.3.12 Delområde KM12 Trolljuv

Avgrensning

Figur 4-16: Kart over delområde KM12 Trolljuv.

Beskrivelse

Trolljuv bru og tuneller er forskriftsfredet. De inngår i Åkrafjordvegen, som ble bygd som kompensasjonsvei for jernbane mellom Haugesund, Odda og Kinsarvik. Veiarbeidet ble påbegynt i 1937, og ble åpnet for trafikk i 1942. Anlegget var det største prosjektet i Vegvesenets historie fram til da, og omfattet blant annet 40 m høye veiskjæringer, 30 m høye murer, 40 bruer og 13 tunneler. Selve Trolljuv bru er en 66 m lang hengebru i stål og betong, og på hver side av brua går veien rett i tunnel.

Veien fikk stor betydning for Wehrmacht under 2. verdenskrig, noe som forklarer den korte byggeperioden.

Tabell 4-24: Gjennomgang av verdikategorier for delområde KM12.

Verdikategori	Vurdering av KM12 Trolljuv
Kulturminnet/ kulturmiljøet har betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder	Nei

Verdikategori	Vurdering av KM12 Trolljuv
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til tro eller tradisjoner	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er av betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper)	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien	Delvis
Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/ utviklingen	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder og preges av verdifull byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med kunstnerisk verdi	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en klar, intern kulturhistorisk sammenheng, en klar byform eller bystruktur av historisk betydning og/eller viser en klar sammenheng mellom natur og kultur	Delvis
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en bruk som er forenlig med kulturminne-interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling	Ja

Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområdet

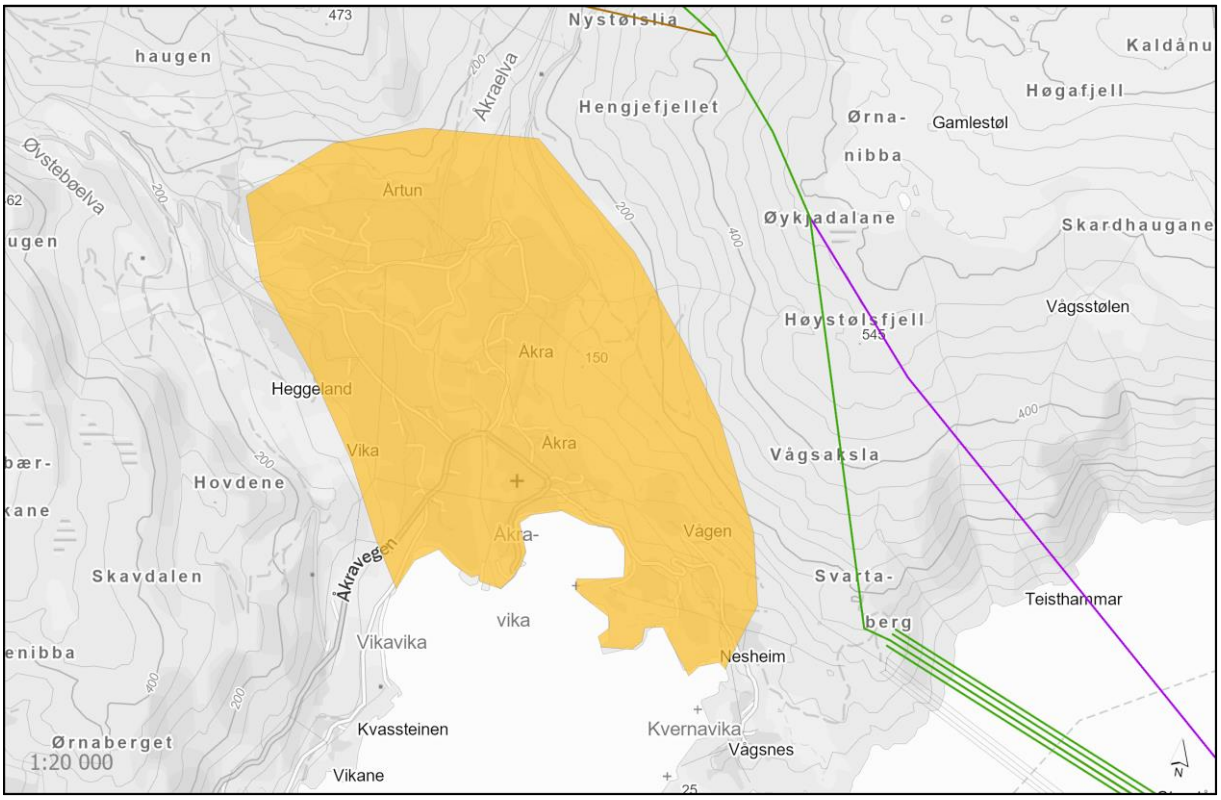
Tabell 4-25: Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområde KM12.

Verdivurdering: Delområde KM12 **Registreringskategori:** Kulturminner og kulturmiljøer knyttet til samferdsel					
Uten betydning	Noe verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi	
▲ Trolljuv bru og tunneler er forskriftsfredet og er nr.172 i Statens vegvesens landsverneplan. Verdier er stor.					
Tiltakets påvirkning					
Ledningsalternativ	Forbedret	Ubetydelig endring	Noe forringet	Forringet	Sterkt forringet
Alt. A	▲ Ny ledning legges ca. 500m øst for delområdet. Påvirkningen er **ubetydelig**.				
Alt B	▲ Ny ledning legges ca. 500m øst for delområdet. Påvirkningen er **ubetydelig**.				
Alt. C	▲ Ny ledning legges ca. 500m øst for delområdet. Påvirkningen er ubetydelig.				
Alt. D	▲ Ny ledning legges ca. 500m øst for delområdet. Påvirkningen er ubetydelig.				
	Tiltakets konsekvens				
Ledningsalternativ	+++/++++	+/++	0	-	−−	−−−	−−−−
Alt. A	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet				

Alt. B	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet
Alt. C	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet
Alt. D	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet

4.3.13 Delområde KM13 Åkra

Avgrensning

Figur 4-17: Kart over delområde KM13 Åkra.

Beskrivelse

Delområdet omfatter Åkra og nabogårdene, inkludert den listeførte Åkra kirke. Kirken står på samme sted som i middelalderen, og kirkegården er automatisk fredet. På kirkegården ligger en middelaldersk gravstein av kleber med en mengde innhogde groper. Steinen kalles «Liksteinen», og ble tidligere brukt til å plassere kista på mens en ny grav ble gjort klar. «Liksteinen» er også omtalt under KM14 Ingahogg.

Det er innslag av eldre bebyggelse både Åkra og gårdene rundt. Her er også flere automatisk fredete kulturminner, først og fremst i form av gravminner.

Nordsiden av Åkrafjorden forble veiløs etter at Åkrafjordveien sto ferdig i 1942. Mange av gårdene i området er siden nedlagt. Sammenhengene mellom gårdene og bruken av utmarksressursene er derfor i hovedsak godt bevarte i denne delen av tiltaks- og influensområdet, ettersom det er relativt få nyere tids inngrep.

Det er ellers kjent et kleberbrudd ovenfor Årtun, men det er ikke nærmere kartfestet eller registrert i Askeladden.

Tabell 4-26: Gjennomgang av verdikategorier for delområde KM13.

Verdikategori	**Vurdering av KM13 Åkra**
Kulturminnet/ kulturmiljøet har betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til tro eller tradisjoner	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet er av betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper)	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien	Ja, delvis
Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/ utviklingen	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder og preges av verdifull byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med kunstnerisk verdi	Ja, delvis
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en klar, intern kulturhistorisk sammenheng, en klar byform eller bystruktur av historisk betydning og/eller viser en klar sammenheng mellom natur og kultur	Ja, delvis
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en bruk som er forenlig med kulturminne-interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling	Ja

Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområdet

Tabell 4-27: Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområde K13.

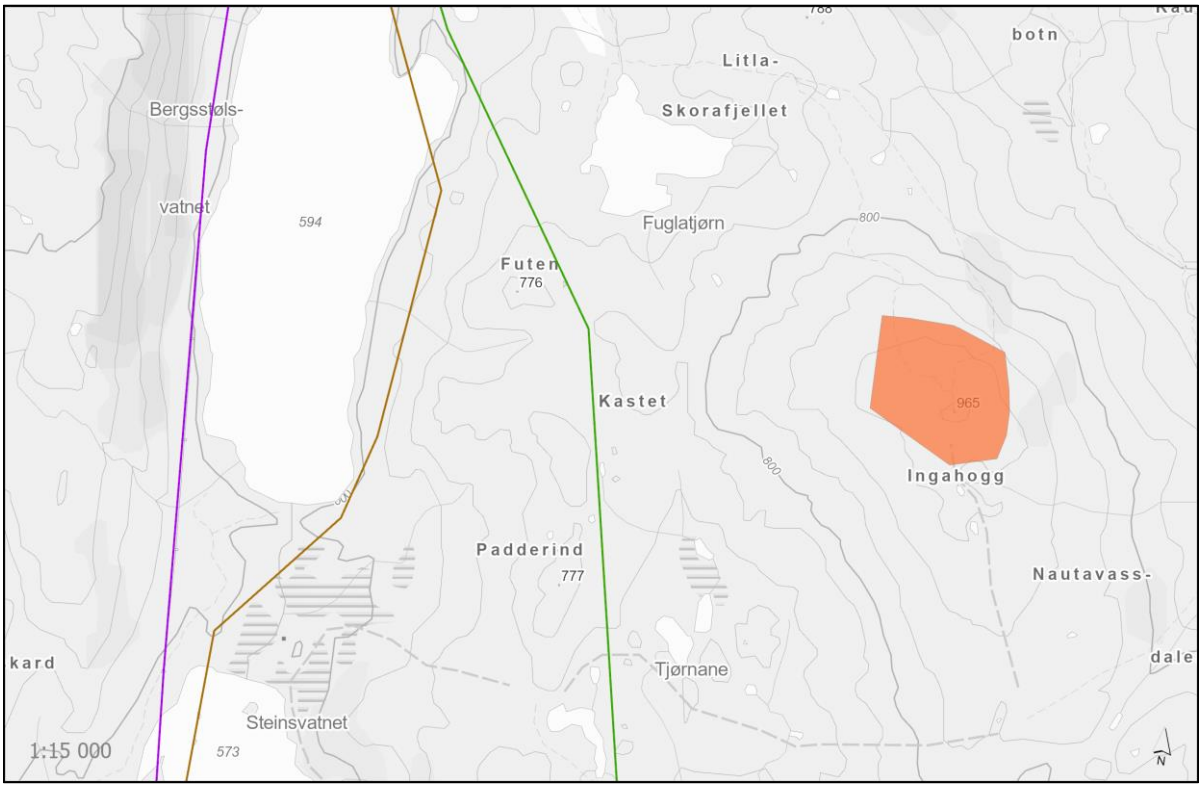
<table>
<tr><td colspan="6">Verdivurdering: Delområde KM13
Registreringskategori: Kulturminner og kulturmiljøer knyttet til samferdsel</td></tr>
<tr><td>Uten betydning</td><td>Noe verdi</td><td>Middels verdi</td><td>Stor verdi</td><td colspan="2">Svært stor verdi</td></tr>
<tr><td colspan="6">▲
Verdien for delområdet som helhet vurderes til middels.</td></tr>
<tr><td colspan="6">Tiltakets påvirkning</td></tr>
<tr><td>Ledningsalternativ</td><td>Forbedret</td><td>Ubetydelig endring</td><td>Noe forringet</td><td>Forringet</td><td>Sterkt forringet</td></tr>
<tr><td>Alt. A</td><td colspan="5">▲
Ny ledning legges på fjellet øst for delområdet. Dagens ledning passerer delområdet. Påvirkningen er ubetydelig.</td></tr>
<tr><td>Alt B</td><td colspan="5">▲
Ny ledning legges på fjellet øst for delområdet. Dagens ledning passerer delområdet. Påvirkningen er ubetydelig.</td></tr>
</table>

Alt. C	▲ Ny ledning legges på fjellet øst for delområdet. Dagens ledning passerer delområdet. Påvirkningen er **ubetydelig**.
Alt. D	▲ Ny ledning legges på fjellet øst for delområdet. Dagens ledning passerer delområdet. Påvirkningen er **ubetydelig**.

	Tiltakets konsekvens						
Ledningsalternativ	+++/++++	+/++	0	-	−−	−−−	−−−−
Alt. A	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet						
Alt. B	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet						
Alt. C	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet						
Alt. D	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet						

4.3.14 Delområde KM14 Ingahogg

Avgrensning

Figur 4-18: Kart over delområde KM14 Ingahogg.

Beskrivelse

Kleberbrudd på nordsiden av fjellet Ingahogg, nesten 1000 moh.; her er spor etter uttak av gryter og kar, men også større blokker. Eldre kilder nevner flere brudd. Klebersteinen herfra trolig også brukt til mindre gjenstander som garnsøkker, vevlodd og støpeformer. Bruddet er ikke nærmere

undersøkt, og dateringen er usikker. Trolig går virksomheten tilbake til jernalderen. Det er funnet usedvanlige mange gjenstander av kleber i Skånevik, og råstoffet er trolig hentet i lokale brudd i gabbrobeltet mellom Rosendal og Åkrafjorden.

Et sagn forteller at gygra Inga, som holdt til i Åkra, hentet den såkalte «Likesteinen», en gravstein fra middelalderen som ligger ved Åkra kirke, i Ingahogg. Hun skal ha fraktet den i beltet – eller i fletta! Etter sagnet ble Inga til stein en gang hun forsøkte å stenge Åkrafjorden.

Tabell 4-28: Gjennomgang av verdikategorier for delområde KM14.

Verdikategori	**Vurdering av KM14 Ingahogg**
Kulturminnet/ kulturmiljøet har betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til tro eller tradisjoner	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet er av betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper)	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/ utviklingen	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder og preges av verdifull byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med kunstnerisk verdi	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en klar, intern kulturhistorisk sammenheng, en klar byform eller bystruktur av historisk betydning og/eller viser en klar sammenheng mellom natur og kultur	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en bruk som er forenlig med kulturminne-interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling	Ja

Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområdet

Tabell 4-29: Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområde KM14.

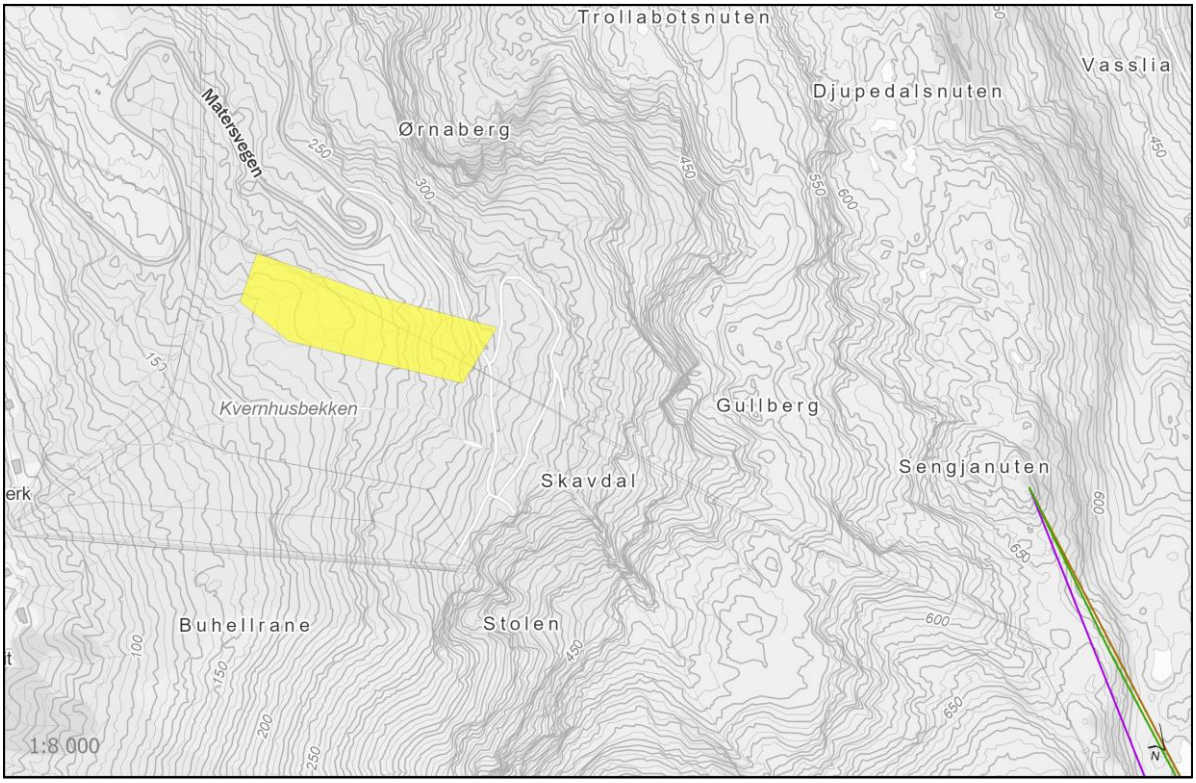
Verdivurdering: Delområde KM14 **Registreringskategori:** Arkeologiske kulturminner i utmark					
Uten betydning	Noe verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi	
			▲		
Verdien for delområdet som helhet vurderes til **middels**.					
	Tiltakets påvirkning				
Ledningsalternativ	Forbedret	Ubetydelig endring	Noe forringet	Forringet	Sterkt forringet
Alt. A		▲ Ny ledning legges minimum 700m vest for delområdet. Påvirkningen er **ubetydelig**.			

Alt B	▲ Ny ledning legges minimum 1 km vest for delområdet. Påvirkningen er **ubetydelig**.
Alt. C	▲ Ny ledning legges minimum 700m vest for delområdet. Påvirkningen er **ubetydelig**.
Alt. D	▲ Ny ledning legges minimum 1 km vest for delområdet. Påvirkningen er **ubetydelig**.

	Tiltakets konsekvens						
Ledningsalternativ	+++/++++	+/++	0	-	−−	−−−	−−−−
Alt. A	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet						
Alt. B	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet						
Alt. C	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet						
Alt. D	▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet						

4.3.15 Delområde KM15 Orradalen

Avgrensning

Figur 4-19: Kart over delområde KM15 Orradalen.

Beskrivelse

Delområdet omfatter tre enkeltliggende kullgroper. To av anleggene er C14-daterte til hhv. vikingtid og seinmiddelalder.

Tabell 4-30: Gjennomgang av verdikategorier for delområde KM15.

Verdikategori	Vurdering av KM15 Orradalen
Kulturminnet/ kulturmiljøet har betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder	Ja
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til tro eller tradisjoner	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er av betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper)	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/ utviklingen	Ja, delvis
Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder og preges av verdifull byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med kunstnerisk verdi	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en klar, intern kulturhistorisk sammenheng, en klar byform eller bystruktur av historisk betydning og/eller viser en klar sammenheng mellom natur og kultur	Nei
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en bruk som er forenlig med kulturminne-interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling	Nei

Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområdet

Tabell 4-31: Vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens for delområde KM15.

Verdivurdering: Delområde KM15 **Registreringskategori:** Arkeologiske kulturminner i utmark					
Uten betydning	Noe verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi	
▲ Verdien settes til **noe**.					
Tiltakets påvirkning					
Ledningsalternativ	Forbedret	Ubetydelig endring	Noe forringet	Forringet	Sterkt forringet
Alt. A	▲ Ny ledning legges på fjellet ca. 700 m øst for delområdet. Påvirkningen er **ubetydelig**.				
Alt B	▲ Ny ledning legges på fjellet ca. 700 m øst for delområdet. Påvirkningen er **ubetydelig**.				
Alt. C	▲ Ny ledning legges på fjellet ca. 700 m øst for delområdet. Påvirkningen er **ubetydelig**.				
Alt. D	▲ Ny ledning legges på fjellet ca. 700 m øst for delområdet. Påvirkningen er **ubetydelig**.				

	Tiltakets konsekvens						
Ledningsalternativ	+++/++++	+/++	0	-	−−	−−−	−−−−
Alt. A			▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet				
Alt. B			▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet				
Alt. C			▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet				
Alt. D			▲ Ubetydelig konsekvens for delområdet				

4.4 Samlede virkninger

Tabell 4-32: Samlete virkninger.

Delområder	**Alt. 0**	**Alt. A**	**Alt. B**	**Alt. C**	**Alt. D**
LA1 Sauda	1-	4-	3-		
LA2 Saudadalene	1-	2-	3-		
LA3 Etne-og Saudadalene		1-	1-		
LA4 Stordalen-Frette					
LA5 Åkrafjorden					
LA6 Matre fjellområde					
LA7 Matre					
Samlet vurdering	**Noe negativ**	**Stor negativ**	**Svært stor negativ**		
Begrunnelse for samlet konsekvensgrad		Kun ett delområde har svært alvorlig konsekvens og samlet konsekvensgrad settes til alvorlig.	To delområder som inneholder store verdier og som ved gjennomføring av tiltaket medfører		

			alvorlig konsekvens.		
Rangering	1	2	3	4	5
Begrunnelser for rangering		Et mindre delområde med svært stor verdi.	Større områder med store verdier blir berørt, og er vanskeligere å unngå.		
Variant 1: Espeland					
Variant 2: Hellaugvatnet					
Variant 3: Åkrafjorden					
Variant 4: Bergstølvatnet					

4.5 Variantvurderinger – «bedre enn» eller «dårligere enn» hovedalternativene

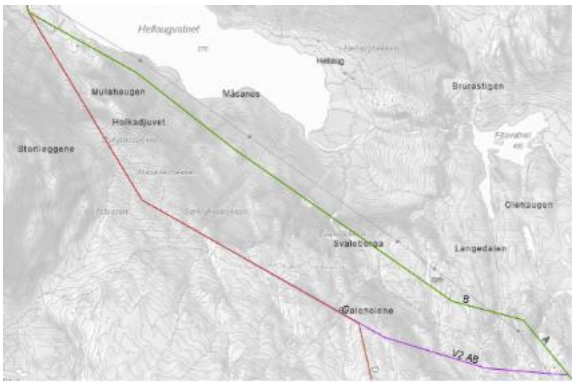
I Tabell 4-33 er variantene V1, V2, V3 og V3 sammenlignet med de aktuelle hovedalternativene på samme delstrekninger. Vurderingene er basert på forenklet skala. Samlet faglig begrunnelse for variantvurderingene er gitt i Tabell 4-34.

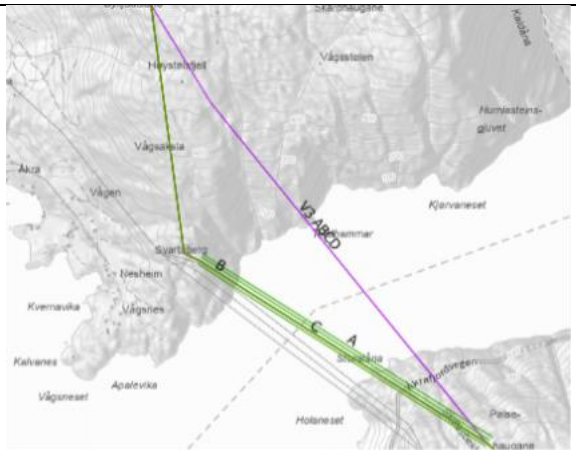
Tabell 4-33: Vurdering av variantene V1, V2, V3 og V4. Variantene er sammenliknet med de aktuelle korridorene som varianten er et alternativ til.

Variant	Gjelder korridorene:	Vurdering iht. skala
Nr. 1: Espeland	**A, B, C, D**	Likt
Nr. 2: Hellaugvatnet	**A, B** (kun aktuell for korridorer i østre løp (nede i dalen))	Noe bedre
Nr. 3: Åkrafjorden	**A, B, C, D**	Likt
Nr. 4: Bergstølvatnet	**B, D** (kun aktuell for korridorer i vestre løp)	Likt

Skala for variantvurdering:				
Mye dårligere enn referanse	Litt dårligere enn referanse	Likt	Noe bedre enn referanse	Mye bedre enn referanse

Tabell 4-34: Faglig vurdering av variantene V1, V2, V3 og V4 sammenliknet med hovedkorridorene (A, B, C, og D).

Variant	Gjelder	Faglig vurdering av variant sammenliknet med hovedkorridorene
V1: Espeland Lilla linje mot nord er varianten. Grønn linje er hovedkorridorer A, B, C og D.	A, B, C, D	Berører ikke registrerte delområder
V2: Hellaugvatnet Lilla+rød linje mot sør er varianten. Grønn linje er hovedkorridorer A og B.	A, B	Linje legges i enda større avstand til registrerte delområder
V3: Åkrafjorden	A, B, C, D	Berører ikke registrerte delområder

 Lilla linje mot øst er varianten. Grønn linje er hovedkorridorer A, B, C og D.		

4.6 Midlertidige virkninger

Det vurderes ikke å være spesielle midlertidige virkninger med konsekvenser for registrerte delområder.

4.7 Tilleggsvirkninger som følge av framtidig oppgradering til 420 kV av Sauda-Gismarvik

Det har også vært vurdert i hvilken grad spenningsoppgraderingen av ledningene mellom Sauda og Gismarvik, med sine ulike alternativer, kan gi ytterligere negative virkninger for fagtemaet, der influensområdet for tiltaket overlapper med ny 420 kV Sauda–Blåfalli (virkninger på delområdenivå), i hvilken grad tilleggsvirkningene fra Sauda-Gismarvik vurderes å ville endre samlet konsekvensgrad for fagtemaet, og hva som blir samlet konsekvens for Sauda-Blåfalli for dette fagtemaet når tilleggsvirkningene fra Sauda-Gismarvik inkluderes.

Alternativene vurderes ikke å medføre tilleggsvirkninger. Ingen av alternativene påvirker registrerte delområder i vesentlig grad.

5 Trinn 2: Konsekvens av alternativer

5.1 Sammenstilling av konsekvenser

Sammenstilling av konsekvenser for ulike alternativer er vist i tabell 5-1.

Tabell 5-1: Oppsummering av konsekvens og samlet vurdering for de ulike alternativene.

Delområder	**Alt. 0**	**Alt. A**	**Alt. B**	**Alt. C**	**Alt. D**
KM01	0	0	0	0	0
KM02	0	0	0	0	0
KM03	0	0	0	0	0
KM04	0	0	0	0	0
KM04	0	0	0	0	0
KM05	0	0	0	0	0
KM06	0	1-	1-	1-	1-
KM07	0	0	0	0	0
KM08	0	0	0	0	0
KM09	0	1-	1-	0	0
KM10	0	0	0	0	0
KM10	0	0	0	0	0
KM11	0	0	0	0	0
KM12	0	0	0	0	0
KM13	0	0	0	0	0
KM14	0	0	0	0	0
KM15	0	0	0	0	0
Samlet vurdering		**Noe negativ**	**Noe negativ**	**Likt**	**Likt**
Begrunnelse for samlet konsekvensgrad		To delområder med noe negativ konsekvens.	To delområder med noe negativ konsekvens.	Overvekt av delområder uten konsekvens. Samlet konsekvens blir dermed null.	Overvekt av delområder uten konsekvens. Samlet konsekvens blir dermed null.

Rangering	1	4	4	2	2
Begrunnelser for rangering		Et større område med lite inngrep i delområde LA5 og LA6 blir berørt.	Ledningen legges parallelt eller tett på nullalternativet (Blåfalli-Gismarvik) i delområde LA5 og LA6.	Ledningen ligger høyt i terrenget, og et nytt område påvirkes i delområde LA3. Et større område med lite inngrep i delområde LA5 og LA6 blir berørt.	Ledningen ligger høyt i terrenget og et nytt område påvirkes i delområde LA3. Ledningen legges parallelt eller tett på nullalternativet (Blåfalli-Gismarvik) i delområde LA5 og LA6.
Variant 1: Espeland		**Samme som referanse**			
Variant 2: Hellaugvatnet		Noe bedre enn referanse			
Variant 3: Åkrafjorden		**Samme som referanse**			
Variant 4: Bergstølvatnet			**Samme som referanse**		**Samme som referanse**

5.2 Ytterligere skadebegrensende tiltak

Som et generelt tiltak anbefales at alle typer kulturminner og eventuelle sikringssoner rundt disse merkes i kartmateriale (digitalt og/eller analogt) samt merkes i terreng og/eller avstenges fysisk, for å eventuelt kunne unngå at virkninger blir varige.

5.3 Usikkerhet

5.3.1 Usikkerhet ved konsekvensutredningen

Hittil ukjente kulturminner kan bli avdekket i forbindelse med gjennomføringen av anleggsperioden av tiltaket. Arbeidet vil i så tilfelle måtte stanses og vurdering gjøres av regional kulturminnemyndighet, fylkeskommunen.

Hvordan effekten av tiltaket vil kunne virke inn på kulturminnene vil kunne oppleves subjektivt, men har med tilknytning til og kunnskap om kulturminnet å gjøre. Kulturminnemyndigheten skal operere med informerte, men likevel vektede vurderinger utfra sitt forvaltningsstandpunkt. Disse kan avvike fra konklusjonene i dette dokumentet.

5.4 Andre hensyn som er relevante for beslutningstaker

Det er ikke gjennomført lovpålagte registreringer/undersøkelser etter lov om kulturminner §9. Disse vil som normalt følge gjennom konsesjonsbehandlingen.

6 Referanser

(n.d.). Retrieved from Fylkesatlas Vestland: http://www.fylkesatlas.no
(n.d.). Retrieved from Grind: http://www.grind.no
(n.d.). Retrieved from Norges geologiske undersøkelse: Mineraler, metaller og naturstein: https://geo.ngu.no/kart/mineralressurser
(n.d.). Retrieved from Romanifolkets kulturminner: https://kulturpunkt.org/group/7095/
(n.d.). Retrieved from Kulturminnesøk: http://www.kulturminnesok.no
(n.d.). Retrieved from NVE temakart kulturminner: https://temakart.nve.no/tema/kulturminner
(n.d.). Retrieved from Temakart Rogaland: https://www.temakart-rogaland.no/
(n.d.). Retrieved from UniMus: https://www.unimus.no/portal/
Bakka, D. (1994). *Fjordabåten: sjøveiene i Hordaland og Sogn og Fjordane. .* Bergen: Seagull.
Bergsvik, K. A., Aksdal, J., & Lundström, V. (2023). Fordeling av steinalderens løsfunn og boplassfunn i Vestland: Kontraster og konsekvenser for forskning og forvaltning. *Primitive tider*, 7-29.
Brandal, T. (2004). *Turist i Ryfylke.* Ryfylkemuseet.
Brandal, T. (2012). Vatnet og krafta. 100 års krafthistorie i Sauda. *Årbok for Ryfylkemuseet*, pp. 6-33.
Brekke, N. G. (1993). *Kulturhistorisk vegbok: Hordaland.* Hordaland fylkeskommune.
Brekke, N. G. (2001). *Etne: Kulturhistorisk vegvisar.* Etne kommune.
Dyrvik, S. (1968). *Etne-soga 1: Frå dei eldste tider til 1660.* Etne bygdeboknemnd.
Dyrvik, S. (1972). *Etne-soga 2: Bygde- og gardssoge 1660-1800.* Etne bygdeboknemnd.
Fett, P. (1956). *Førhistoriske minne i Sunnhordland 1: Kvinnherad prestegjeld.* Bergen museum.
Fett, P. (1963). *Førhistoriske minne i Sunnhordland 2: Skånevik prestegjeld.* Bergen museum.
Fett, P. (1963). *Førhistoriske minne i Sunnhordland 3: Etne prestegjeld.* Bergen museum.
Fløgstad, K. (1990). *Arbeidets lys. Tungindustrien i Sauda gjennom 75 år.* Oslo: Samlaget.
Haugland, A. (1988). *Skåneviksoga 5: I gode og vonde dagar: fram til 1750.* Skånevik bygdeboknemnd.
Haukenes, G. (1931). Samferdselsvegar i Sauda i gamall og ny tid. *Årbok Stavanger turistforening*, 64-70.
Helland-Hansen, W. (2004). *Naturhistorisk vegbok: Hordaland.* Bergen museum.
Høibo, R., & Bjelland, L. (2022). *Til støls: Stølar og støling i indre Ryfylke.* Ryfylkemuseet.
Klima- og miljødepartementet. (17.02.2021). *Nasjonale og vesentlige regionale interesser på miljøområdet – klargjøring av miljøforvaltningens innsigelsespraksis.*
Klima- og miljødepartementet, Kommunal- og distriktsdepartementet. (2021). *Forskrift om konsekvensutredninger.* FOR-2017-06-21-854: https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-06-21-854?q=forskrift%20om%20konsekvensutredninger.
Kraftkultur og kulturkraft: Kulturminneplan Sauda. (2018). Sauda kommune.
Kulturmiljøplan: Kommunedelplan for kulturmiljø i Etne. (2022). Etne kommune.
Kvamme, M. (1988). Pollen analytical study of mountain summer-farming in western Norway. In H. Birks, H. Birks, P. Kaland, & D. Moe, *The cultural landscape - past, present, future* (pp. 438-467). Cambridge: Cambridge University Press.
Larsen, J. (2007). *Fra sted til gård. En agrararkeologisk analyse av Indre Matre i Kvinnherad, Hordaland.* Universitetet i Bergen.
Larsen, J. (2013). Agrararkeologiske undersøkelser av Indre Matre. In S. Diinhof, M. Ramstad, & T. Slinning, *Jordbruksbosetningens utvikling på Vestlandet* (pp. 117-128). Universitetet i Bergen.
Lillehammer, A. (1971). Den nordlegaste helleristninga i Rogaland. *Frá haug ok heidni*, 194-195.
Lillehammer, A. (1991). *Soga om Sauda 3.* Sauda kommune.
Martinussen, A. O., & Myhre, B. (1985). *Kulturminne i Etnefjella.* Fylkeskonservatoren i Hordaland.
Miljødirektoratet. (2023). *Konsekvensutredninger for klima og miljø. Veileder.* Internett: https://www.miljodirektoratet.no/konsekvensutredninger.
Miljødirektoratet. (u.d.). *Veileder M-1941 Konsekvensutredning av klima og miljø*. Hentet fra Miljodirektoratet.no: https://www.miljodirektoratet.no/konsekvensutredninger
Multiconsult. (2025). *10265726-01-TVF-RAP-001_Hovedrapport KU Sauda-Nesflaten.* Multiconsult.
Myhre, B. (1980). *Gårdsanlegget på Ullandhaug 1: Gårdshus i jernalder og tidlig middelalder i Sørvest-Norge.* Arkeologisk museum i Stavanger.
Nesset, T. (2013). *Øydegarden på Hellaug - ein arkeologisk studie av eit øydegardsanlegg på Hellaug i Etne.* Universitetet i Bergen.
Norges vassdrags- og energidirektorat. (2004). *Hensynet til kulturminner og kulturmiljøer ved etablering av energi- og vassdragsanlegg.*
Norges vassdrags- og energidirektorat. (2008). *Visuell innvirkning på kulturminner og kulturmiljø.*
Prøsch Danielsen, L. (1990). *Vegetasjonshistoriske studier fra Suldal og Sauda.* Arkeologisk museum i Stavanger.

Regionalplan for kulturmiljø 2023 – 2035. (2023). Rogaland fylkeskommune.
Riksantikvaren. (n.d.). Retrieved from Askeladden: https://askeladden.ra.no
Sydnes, K. (1918). Hemming Hellaug. *Sunnhordland*, 37-40.
Syn for slikt: Kommunedelplan for kulturmiljø. (2021). Kvinnherad kommune.
Tjelmeland, S. (1992). *Blåfalli: anleggsarbeid i Matre i 45 år.* Sunnhordland kraftlag.
Tjelmeland, S. (1996). *Sunnhordland kraftlag i 50 år.* Sunnhordland kraftlag.
Vegvalg: Nasjonal verneplan. Veger - Bruer - Vegrelaterte kulturminner. (2002). Statens Vegvesen.
Vevatne, K. (n.d.). *Ristningar i Etne. Ein analyse av tid og rom.* 1996: Universitetet i Bergen.
Vaage, E. (1972). *Kvinnherad 1: Bygdesoga.* Kvinnherad bygdeboknemnd.